

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

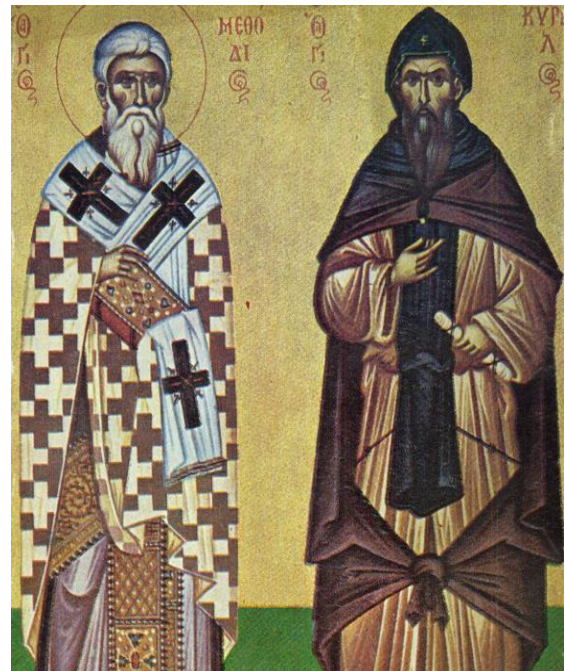
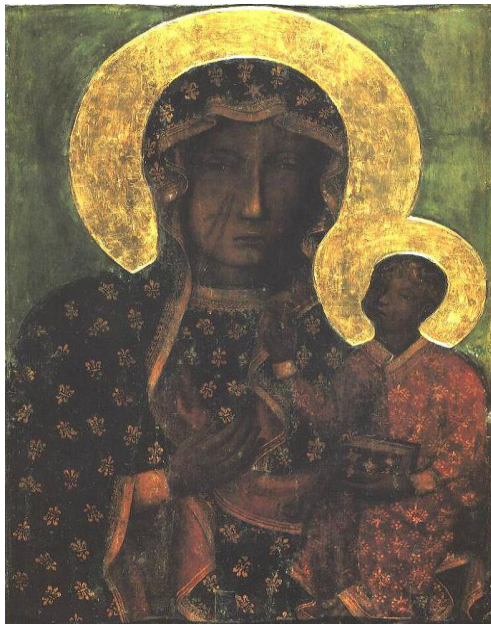
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΟΛΩΝΙΑ

Η ΔΙΑΔΟΣΗ ΚΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΘΗΝΑ 2016

Αφιερώνεται

στην αγαπημένη μου σύζυγο Katarzyna Barszczewska

στον εκλεκτό καθηγητή κ.Ιωάννη Παναγιωτόπουλο που μου εμπιστεύτηκε ένα τόσο

ενδιαφέρον και δύσκολο θέμα

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΟΛΩΝΙΑ
Η ΔΙΑΔΟΣΗ ΚΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

Περιεχόμενα

Εκχριστιανισμός της Πολωνίας σελ.....	2
Εκκλησιαστική Οργάνωση σελ.....	10
Επικράτηση των Καθολικών - Επιβίωση των Ορθοδόξων σελ....	12
Βιβλιογραφία σελ.....	23
Χρονικά σελ.....	25
Web-γραφία σελ.....	26
Προέλευση εικόνων σελ.....	26
Εικόνες – Χάρτες σελ.....	27

Εκχριστιανισμός της Πολωνίας

Το πότε ακριβώς έφτασαν και ποίοι ήταν οι πρώτοι ιεραπόστολοι στα εδάφη της σημερινής Πολωνίας, καλύπτεται από πέπλο μυστηρίου. Ωστόσο οι παλαιοσλαβικές βιογραφίες των ισαποστόλων Κυρίλλου και Μεθόδιου χρονολογούμενες και οι δύο στο τέλος του 9ου αιώνα¹, δηλαδή σχεδόν αμέσως την αποδημία τους εις Κύριον, αποτελούν συγχρόνως και τις παλαιότερα καταγεγραμμένες μαρτυρίες διάδοσης του Χριστιανισμού στα εδάφη της Πολωνίας από την γειτονική Μεγάλη Μοραβία.

Όπως αναφέρεται στον *Βίο Κυρίλλου* στο 14ο κεφάλαιο ο ηγεμόνας Μοραβίας Ραστισλάβ «παραινούντος από τον Θεόν»², αφού έκανε συμβούλιο με πρίγκιπες και το λαό της Μοραβίας, έστειλε γράμμα στον αυτοκράτορα Μιχαήλ λέγοντας: «μολονότι ο λαός μας απαρνήθηκε την ειδωλολατρεία και τηρεί τον Χριστιανικό νόμο, εντούτοις δεν έχουμε διδάσκαλο τέτοιον που να μπορεί να μας εξηγήσει την ορθή πίστη στη δική μας γλώσσα, ώστε βλέποντας μας και οι άλλοι λαοί να μας μιμηθούν»³...».

Η λίγο διαφορετική διήγηση του *Βίου Μεθόδιου* στο 5ο κεφάλαιο αναφέρει ότι ο Ραστισλάβ ως ηγεμόνας των Σλάβων γράφει στο γράμμα του προς τον αυτοκράτορα Μιχαήλ ανακοινώνοντας ότι «...ήρθαν δε σε μας πολλοί διδάσκαλοι χριστιανοί από τους Λατίνους, τους Έλληνες και τους Γερμανούς, διδάσκοντας μας διαφορετικά...».

Η Μεγάλη Μοραβία στα χρόνια της βασιλείας του Ραστισλάβ (Rostislav)(846-870) έγινε ένα από τα μεγαλύτερα κράτη της Ευρώπης που περιλάμβανε τη Μοραβία, τη σημερινή Κροατία και ένα τμήμα από την Αρχαία Παννονία. Στα δυτικά της η Μεγάλη Μοραβία συνόρευε με την Ανατολική Φράγκικη Αυτοκρατορία με βασιλιά τον Λουδοβίκο Β΄ τον Βαυαρό (843-876⁴). Από το 830 μέσω των επισκοπών του Σάλτσμπουργκ, Φράισιγκ, Ρέγκενσμπουργκ και Πάσσαου στέλνονταν ιεραπόστολοι⁵ με σκοπό τον προσηλυτισμό των Μοραβών μια διαδικασία που

¹ Ταχιάς, *βιογραφίες* σελ. 9. Ο *Βίος* του Αγίου Κωνσταντίνου-Κυρίλλου και ο *Βίος* του Αγίου Μεθόδιου παραμένουν μέχρι σήμερα οι σημαντικότερες πηγές για την ζωή και το ιεραποστολικό έργο των δύο αδελφών.

² Στους *Βίους Κυρίλλου* και *Μεθόδιου*, παράλληλα με της συναξαρικής μορφής πληροφορίες των Αγίων, ενσωματώθηκαν τμήματα από τον βασικό «κορμό» του κηρύγματος της βυζαντινής ιεραποστολής του Η', Θ' αιώνας που αποτελούνταν από: την ιερή ιστορία, δηλαδή από τη δημιουργία του κόσμου μέχρι την Πεντηκοστή· το Σύμβολο της Πίστεως και την ιστορία των Οικουμενικών Συνόδων.

Φειδάς, *Το Κήρυγμα* σελ. 492-493. Πρβλ. Φειδάς, *Εκκλησιολογία*, σελ. 18.

Στο τμήμα αυτό του συναξαρίου, ο ηγεμόνας συνειδητοποιεί με «Θεία παρέμβαση», ότι η χριστιανική πίστη, εδώ της Ανατολικής Εκκλησίας, είναι η μόνη αληθινή πίστη.

³ Στην παρούσα εργασία δανειζόμαστε την μετάφραση που επιμελήθηκε ο Ταχιάς, *Βιογραφίες*.

⁴ Βικιπαιδία, *Ludovico*.

⁵ Ταχιάς, *οι Θεμελιωτές*, σελ.95. Κώστις, *δράσις*, σελ 484.

διήρηκε μέχρι το 855 όταν ο Ραστισλάβ, υπερασπίζοντας το κράτος του ενάντια στις επεκτατικές διαθέσεις των Φράγκων, εκδίωξε τους Γερμανούς ιεραπόστολους από τα εδάφη του. Οι Φράγκοι ιεραπόστολοι λοιπόν ταυτίζονται με τους «Γερμανούς διδασκάλους» που αναφέρονται στο *Βίο Μεθόδιου*.

Οι καταγεγραμμένοι ως «Έλληνες διδάσκαλοι» συνδέονται ως επί το πλείστον με ιεραπόστολους από τη Βενετία, που τότε ήταν βυζαντινή επαρχία⁶ και ως εκ τούτου αναφέρονται ως Έλληνες. Όσο για τους «Λατίνους», αυτοί σχετίζονται με ιεραπόστολους από τη Μητρόπολη της Ακυλίας των οποίων οι προσπάθειες εκχριστιανισμού των Μοραβών απέβησαν άκαρπες⁷. Ο Ραστισλάβ, όπως ειπώθηκε, για να απαλλαχθεί από την εκκλησιαστική επιρροή της Φράγκικης Εκκλησίας αρχικά στράφηκε προς τον Πάπα Νικόλαο Α' (858-867) ζητώντας να του στείλει ιεραπόστολους και επισκόπους στην Μοραβία⁸. Πιθανόν αδυναμία ανταπόκρισης του Πάπα στο κάλεσμά του και η συμμαχία του Λουδοβίκου με τους Βούλγαρους, οδήγησε τον Ραστισλάβ στη προαναφερθείσα έκκληση προς το Βυζάντιο, που ανταποκρίθηκε με την αποστολή των δύο Θεσσαλονικέων αδελφών.

Ο *Βίος Μεθόδιου* παραμένει μία από τις αρχαιότερες γραπτές αναφορές της περιοχής της νότιας Πολωνίας και της φυλής που κατοικούσε δίπλα στον ποταμό Βίστουλα, τους Βισλάνους. Συμπληρωματικά μία δεύτερη πηγή που χρονολογείται στο 850 είναι το *Descriptio Civitatum et Regionum ad Septentrionalem Plagam Danubii* του Ανώνυμου Βαυαρού Γεωγράφου⁹ που απαριθμεί και κατονομάζει την ύπαρξη πολλών διαφορετικών φυλών βόρεια του ποταμού Δούναβη, επιβεβαιώνοντας και την ύπαρξη της φυλής των Βισλάνων στα περίχωρα της σημερινής Κρακοβίας.

⁶ Υπάρχει και η άποψη ότι οι καταγεγραμμένοι ως «Έλληνες» ήταν από την Δαλματία. Ταχιάος, *Βιογραφίες*, σ.225, σημ.6. Εκεί σημειώνεται και η αντίστοιχη βιβλιογραφία.

Ταχιάος, *Οι Θεμελιωτές*, σελ.97. Στα όρια της Μεγάλης Μοραβίας ανακαλύφθηκε μεγάλος αριθμός από ναούς που ανήκουν στην περίοδο από τον 7ο έως τον 11ο αιώνα με σαφή στοιχεία δυτικής προέλευσης που επιβεβαιώνουν τις ιεραποστολές αυτές.

⁷ *Βιτάλη*, *οι σχέσεις*, σ.448, σημ.30.

⁸ Έχει διασωθεί μεταξύ των σύγχρονων συναξαρίων των ισαποστόλων και η πολύ ενδιαφέρουσα *Legenda Italica* που παραθέτουν οι Grivec, *Fontes* σελ. 59-64. Αυτή η πηγή συμπληρώνει, ότι αφότου ο Ραστισλάβ έμαθε για την εξαιρετική ιεραποστολική επιτυχία της Βυζαντινής αποστολής στην χώρα των Χαζάρων (πρβλ. *Βίος Κυρίλλου* 9-11) - που προηγήθηκε της αποστολής στην Παννονία και στην Μεγάλη Μοραβία - και την σπουδαία επιτυχία του πρωτοστοιχούτος Κυρίλλου που χάρις την βαθιά του γνώση και πίστη, αντίκρουσε με επιτυχία τις απόψεις των Ιουδαίων και οδήγησε στην αθρόα μεταστροφή τους, αιτήθηκε από τον αυτοκράτορα Μιχαήλ να του στείλει τον ίδιο διδάσκαλο και για τον λαό του.

⁹ Πρβλ. https://pl.wikipedia.org/wiki/Plemiona_polskie Το κείμενο του *Ανώνυμου Βαυαρού* απαριθμεί φυλές που ζούσαν στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη σε μία ζώνη που εκτείνεται από την ανατολική λεκάνη του ποταμού Έλβα βόρεια του Δούναβη μέχρι και την ανατολική λεκάνη του Βόλγα και τον Εύξεινο Πόντο. Ειδικά για την Πολωνία αναφέρονται οι παρακάτω Σλαβικές φυλές: δίπλα στον Βίστουλα κατοικούσαν οι Βισλάνιοι (Wislanie) και οι Ledzianie. Στον ποταμό Όντερ οι Golešzyce, Opolanie, Ślężanie, Dziadoszanie, Pyrzycanie, Wolinianie. Στον ποταμό Βάρτα οι Gorlanie και στο Νύσσα οι Biežuńczanie.

Αυτή είναι η παλαιότερη καταγραφή των φυλών ουσιαστικά των προγόνων των σημερινών Πολωνών. Η Φυλή των Πολάνιε (Polanie) που δεν αναφέρεται από τον γεωγράφο στην περιοχή του Βάρτα θα εμφανιστεί αργότερα, που μαζί με τους Βισλάνιους και τους Πομεράνιους θα σχηματίσουν την Πολωνική ηγεμονία, αρχής γενομένης, με τη Δυναστεία των Πιάστ.

Στον Βίο του Μεθόδιου στο 11ό κεφ. διαβάζουμε « Υπήρχε σε αυτό [τον Μεθόδιο] το προφητικό χάρισμα, διότι πολλές προρρήσεις του επαληθεύτηκαν... Ο πολύ ισχυρός εθνικός ηγεμόνας, που έδρευε στη Βίσλα [Βίστουλα], έβριζε τους Χριστιανούς και τους έκανε ασχημίες. Του έστειλε [ο Μεθόδιος] είδηση, λέγοντας: θα είναι καλό τέκνο, να βαπτιστείς με τη θέλησή σου στη χώρα σου, για να μην αιχμαλωτιστείς και εξαναγκαστείς να βαπτιστείς σε ξένη χώρα και τότε να με θυμηθείς. Αυτό και έγινε ». Σ' αυτή την παράγραφο, που σαφώς γράφτηκε για να εξυμνήσει το προφητικό χάρισμα του Μεθόδιου, το γεγονός της ήττας του Πολωνού ηγεμόνα πρέπει να είναι ιστορικά αληθές, αφού όπως ήδη επιδόθηκε, η βιογραφία του Μεθόδιου γράφτηκε αμέσως μετά μετά την αποδημία του (+885 - 890¹⁰) και οπωσδήποτε ο εντοπισμός - από γνώστες των συμβάντων - ανακριβών ή ψευδών στοιχείων θα μπορούσε να δράσει σαν τροχοπέδη στην ευρεία διάδοση του Βίου.

Στο παραπάνω χωρίο γίνεται αναφορά στον ηγεμόνα που παρέμενε με πείσμα ειδωλολάτρης και που πιθανότατα έδωχνε τους ιεραπόστολους από την περιοχή του. Είναι πιθανό η νότια Πολωνία, όπως συνέβη και με τη Μεγάλη Μοραβία, να είχε δεχτεί κάποιους ιεραπόστολους πριν από την έλευση του Μεθόδιου. Ο κατακτητής της περιοχής «στη Βίσλα» θα μπορούσε να ταυτιστεί με τον Σφενδοπόλκο Α' (Świętopelk I) (871-894)¹¹, ο οποίος όντας χριστιανός και πολεμικά δραστήριος, ενσωμάτωσε διάφορες περιοχές ειδωλολατρικές στο κράτος του, όπως συνέβη και με το πριγκιπάτο της Νίτρας¹².

Μόνο μετά την κοίμηση του Μεθόδιου το 885, θα δοθεί οριστικά η δυνατότητα στους Φράγκους να εναντιωθούν στο ιεραποστολικό έργο των δύο αδελφών. Πιο νωρίς, με την έναρξη της ιεραποστολής στην Μοραβία (863 - 885), τρεις φορές κλήθηκαν οι αδελφοί σε απολογία από τον Πάπα Ρώμης και κάθε φορά επέστρεφαν δριμύτεροι, έχοντας στην ουσία επικυρώσει αυτά για τα οποία κατηγορούνταν: την τέλεση του βυζαντινού τυπικού και ιερών ακολουθιών στην παλαιοσλαβική ή αλλιώς γλαγολιτική γλώσσα¹³, και τη μετάφραση της Αγίας Γραφής, με επίσης χρήση του γλαγολιτικού αλφαβήτου, που είχε επινοήσει ο Κύριλλος ειδικά για τους Μοραβούς¹⁴.

Επιπλέον ο Πάπας Αδριανός Β' (867-872) χειροτόνησε τους Θεσσαλονικείς αδελφούς ως Αρχιεπίσκοπους. Με την αποβίωση όμως του Κυρίλλου το 869, μόνο ο Μεθόδιος επέστρεψε στην Μοραβία με τον τίτλο Αρχιεπίσκοπου Σιρμίου (περιοχής δυτικά του σημερινού Βελιγραδίου), προκαλώντας μεγαλύτερη αγανάκτηση στους Φράγκους που έβλεπαν την επιρροή των βυζαντινών

¹⁰ Ταχιάος, *Βιογραφίες*, σελ.35 Ο Ταχιάος καθορίζει τον χρόνο συγγραφής του Βίου Μεθόδιου σε αυτό το διάστημα πέντε ετών.

¹¹ Cetwiński, *Od Piasta*, σ.30. Πρβλ. Βικιπένδια, *Svatopluk*.

Πρβλ. Ταχιάος, *οι Θεμελιωτές*, σελ.24, σημ.10. Ο Ταχιάος εκφράζει αμφιβολίες για το αν ήταν τελικά ο Σφενδοπόλκος αυτός που κατάκτησε την ηγεμονία των Βισλάνων, χωρίς να τεκμηριώνει την άποψή του αυτή.

¹² Το πριγκιπάτο της Νίτρας βρισκόνταν στην περιοχή της σημερινής Σλοβακίας και Ουγγαρίας https://it.wikipedia.org/wiki/Principato_di_Nitra

¹³ Μιχάλοφ Α., «Η ορθοδοξία των φοιτιστών των Σλάβων», *Εκκλησία* 16-17 (1960) σελ. 418-424.

¹⁴ Γιαννουλάτος, *Δείκται πορείας*, σελ. 465. Δεν μεταφράστηκαν μόνο τα βιβλία των Μακκαβαίων.

να παγιώνεται στην γειτονική χώρα. Τελικά και η Αγία Έδρα σύντομα θα αρχίσει να προβληματίζεται, αφού η Ορθοδοξία ανέκαθεν αντιπροσώπευονταν στη νεοσύστατη αυτή εκκλησία, με την πίστη και το έργο των βυζαντινών αδελφών ιεραποστόλων, ανεξάρτητα της χειροτονίας τους από τον Προκαθήμενο Ρώμης. Οι ισαπόστολοι ποτέ δεν ασπάστηκαν τον Ρωμαιοκαθολικισμό, αλλά συνειδητοποίησαν ότι για να μη διακυβευτεί το ιεραποστολικό τους έργο από Φράγκους, θα έπρεπε να έχουν την αποδοχή και συγκατάβαση του Πάπα¹⁵.

Η μεγάλη επιτυχία που είχαν σημειώσει οι δύο αδελφοί ασφαλώς και θα συνεχίζονταν και μετά το 885, διότι είχαν καταρτίσει γύρω στους 200 πρεσβύτερους και διακόνους όπως μας διαβεβαιώνει ο Θεοφύλακτος Αχρίδος¹⁶. Ο φράγκικος κλήρος με την υποστήριξη τώρα του Πάπα Στεφάνου Ε' (885-891), έγιναν η αιτία του μεγάλου διωγμού κατά των μαθητών των ισαποστόλων. Όμως οι διωγμοί αυτοί υπήρξαν η αφορμή διάδοσης του ευαγγελίου σε ακόμα περισσότερους λαούς (το *ουδέν κακόν αμιγές καλού* που τόσο ταιριάζει και στην Θεολογία¹⁷). Αριθμός από αυτούς τους μαθητές με επικεφαλής τον Κλήμεντα κατευθύνθηκαν προς τη Βουλγαρία όπου ο Βόρις - Μιχαήλ τους δέχτηκε με χαρά, άλλοι κατέφυγαν προς τη Βοημία όπου έκαναν γνωστή την σλαβική λειτουργία στους Τσέχους και μερικοί όπως ο κορυφαίος Γοράσδος κατέφυγαν και στην Πολωνία¹⁸.

Ειδικά ο Γοράσδος βρίσκεται καταχωρημένος σε ένα *Πολωνικό Ημερολόγιο*¹⁹ (αγιολόγιο) που χρησιμοποιούνταν στην περιοχή Wislicza της νότιας Πολωνίας και χρονολογείται στον 14ο αιώνα αντίγραφο ενός παλαιότερου χειρόγραφου. Η ημέρα τιμής του ήταν η 17ή Ιουλίου. Αυτή είναι και η μοναδική μέχρι στιγμής καταγραφή του Γοράσδου στην Δυτική Ευρώπη και ίσως μια επιβεβαίωση ότι ο εν λόγω Άγιος πέρασε από την Μοραβία στα εδάφη της Πολωνίας ή ότι απλούστατα τα όρια της Μεγάλης Μοραβίας - που σήμερα δεν έχουν πλήρως διασαφηνιστεί - περιέκλειαν και την περιοχή της Νότιας Πολωνίας.

Έχει παρέλθει περισσότερο από ένας αιώνας από την εξάτομη έκδοση²⁰ στην οποία καταχωρήθηκαν τα μέχρι τότε γνωστά γραπτά μνημεία που αφορούσαν την Πολωνία. Στο

¹⁵ Βιτάλη, *οι σχέσεις*, σελ. 456. Ωστόσο αρνήθηκαν συμβιβασμούς με τον Πάπα, όπως η επιταγή του για ανάγνωση των ευαγγελίων πρώτα στα λατινικά και μετά στην παλαιосλαβική.

¹⁶ Αναστασίου, *Κλήμης* σελ. 162-185. Πρβλ. (PG 126, σελ. 1193-1240).

Ο *Βίος του Κλήμεντος* είναι διάσπαρτος, τόσο από το ιεραποστολικό έργο, όσο και την καθαρά ορθόδοξη δογματική διδασκαλία των δύο ισαποστόλων που χαρακτήριζε κάθε τους κίνηση. Στο έργο καταγράφονται και γεγονότα που δεν υπάρχουν στους προγενέστερους *Βίους Κυρίλλου και Μεθόδιου*. Πρόσθετα στοιχεία είναι τα ονόματα κορυφαίων μαθητών όπως οι Γοράσδος, Ναούμ, Αγγελάριος, Σάββας, τα μαρτύρια και οι διώξεις από τους Φράγκους μετά την κοίμηση του Μεθοδίου, αλλά και η μετέπειτα πορεία εκχριστιανισμού της Βουλγαρίας από τον Κλήμη και τους συνεργάτες του.

¹⁷ Καθώς από το φαινομενικό κακό μπορεί να έλθει τεράστια πνευματική ωφέλεια, τόσο για τους μαρτυρήσαντες, όσο και για τους νέους αποδέκτες της χριστιανοσύνης σλαβικών λαούς.

¹⁸ Γιαννουλάτος, *δείκναι πορείας*, σελ. 467. Ταχιάος, *οι Θεμελιώτες*, σελ. 167, 171.

¹⁹ Dvornik, *missions*, σ. 198.

²⁰ *Monumenta Poloniae Historica* (στο εξής MPH) 1864-1893.

σημαντικότερο αυτό έργο και κυρίως στους Β' και Γ' τόμο περιέχονται λίστες Επισκοπών με τα ονόματα των αντίστοιχων Προκαθήμενων τους. Για την παρούσα μελέτη ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι λίστες με ονομασίες Επισκόπων της Κρακοβίας που ιερουργούσαν μέχρι το 1000. Ξεχωρίζουν επτά διαφορετικοί κατάλογοι²¹ που καταγράφουν ως δύο πρώτα ονόματα Επισκόπων τον *Prohorius* και τον *Proculphus*, που έχουν καθαρά ελληνικές ρίζες - όχι σλάβικες π.χ. Γοράσδος - δηλαδή ονόματα που ασφαλώς, δεν συνηθίζονταν στη δύση.

Το παλαιότερο διασωσμένο σε χρήση θρησκευτικό άσμα της Πολωνίας, αφιερωμένο στην Παναγία ονομάζεται *Bogurodzica* (Βόγ-rodzica), αλλιώς *Θεοτόκος*. Ο ύμνος αυτός χρονολογείται από τον 11ό έως τον 15ο²² αιώνα, που αν και παραμένει ανεξιχνίαστη η προέλευση του, πολλοί μελετητές²³ είναι πεπεισμένοι για την σλαβική του προέλευση από τα πρώτα χρόνια διάδοσης του Χριστιανισμού στη χώρα.

Ο όρος *Bogurodzica* όμως δεν καταγράφηκε αυτούσιος σαν «Theotokos», όπως συνηθίζεται σε πολλά από τα λατινικά κείμενα, αλλά μεταφράστηκε απευθείας στην Πολωνική για να γίνεται κατανοητός²⁴. Ο π. Φλωρόφσκυ εξηγεί ότι η έννοια «Θεοτόκος» δεν είναι απλώς ένα όνομα ή τιμητικός τίτλος, είναι ένας δογματικός ορισμός σε μία μόνο λέξη, το διακριτικό σημάδι της Ορθοδοξίας ακόμα και πριν από τη σύνοδο της Εφέσου 432²⁵. Υπό το ίδιο πνεύμα ο Γρηγόριος ο Θεολόγος προειδοποιεί τον Κληδόνιο «Εάν ένας δεν αναγνωρίζει τη Μαρία σαν Θεοτόκο είναι αποξενωμένος από τον Θεό» (Επιστολή 101)²⁶. Κατά τη γνώμη μας ο τίτλος που έχει διασωθεί μέχρι σήμερα από μόνος του αρκεί να πιστοποιήσει την επίδραση του σλαβικού (βυζαντινού) τυπικού, ενώ οι στίχοι δεν είναι εύκολο να ταυτιστούν με αντίστοιχα κείμενα της σλαβικής ή βυζαντινής υμνογραφίας²⁷.

²¹ MPH τ.2, σ.826, 828-829 : Χρονικό *Traski* (*Rocznik Traski*), σ. 816 Χρονικό *Capitulny* (*Rocznik Kapitulny*). MPH τ.3, σ. 313: *Katalogi Biskupów Krakowskich* (επισκοπικοί κατάλογοι της Κρακοβίας επιμέλεια Ketrzynski W.) σ. 328-333 με την διακριτική ονομασία *Kat.1 – 5*. Να σημειώσουμε ότι οι κατάλογοι 1, 2 είναι πλήρεις και ανεξάρτητοι, ενώ οι 3-5 λιγότερο πλήρεις και μεταξύ τους μπορούν να αποκατασταθούν. Όμως και οι πέντε είναι γραμμένοι στον 14ο αιώνα, ενώ συμφωνούν στην διαδοχή των δύο ονομάτων. Όλοι οι κατάλογοι είναι στην Λατινική.

²² <https://en.wikipedia.org/wiki/Bogurodzica>

²³ Το πολύ γνωστό αυτό άσμα, από τον 13^ο αιώνα επενδύθηκε με *γρηγοριανή* μελωδία. Szyszkowski, *Historia*, σελ. 24. Γρήγορα έγινε ύμνος σε σημαντικές μάχες όπως στο Grunwald 1410 και Warna 1444, όπου ψάλλονταν σαν παράκληση ή δοξολογία στην Παναγία (όπως για τους βυζαντινούς ο Ακάθιστος Ύμνος).

²⁴ Η πρακτική της μετάφρασης των όρων ή των λέξεων ακολουθήθηκε επιλεκτικά και στους *Παλαιοσλαβικούς Βίους* των Αγίων Κυρίλλου και Μεθόδιου που φαίνεται να είχαν γραφτεί αρχικά στην Ελληνική, όπως πιστοποιείται από τα μεταφραστικά δάνεια, αλλά και αμετάφραστες ελληνικές λέξεις. Ταχιάος, *Βιογραφίες*, σ.12-13. Δεν επρόκειτο όμως για δογματικούς όρους.

²⁵ Φλωρόφσκυ, *Θεολογία*, σελ.127.

²⁶ «Ποτέ δεν μπορεί το Χριστολογικό δόγμα να εκτεθεί επαρκώς και με ακρίβεια αν δεν συμπεριληφθεί σε αυτό μία οριστική διδασκαλία για τη Μητέρα του Χριστού. Το όνομα "Θεοτόκος" είναι η αναπόφευκτη συνέπεια του ονόματος Θεάνθρωπος». Φλωρόφσκυ, *Θεολογία*, σελ.125-129.

²⁷ *Bogurodzica dziewica, Bogiem sławienna - Maryja, Θεοτόκε παρθέne ευλογημένη από το Θεό - Μαρία*

Σε παλαιό πολωνικό *Ευχολόγιο* καταγράφεται και μία ευχή προς τους Αγίους Κύριλλο και Μεθόδιο διατυπωμένη στη Λατινική²⁸.

Υπάρχουν και κάποιες άλλες γραπτές μαρτυρίες που έμμεσα κάνουν λόγο για την ύπαρξη σημαντικής μερίδας πιστών που ακολουθούν το βυζαντινό τυπικό. Ο *Ανώνυμος Γάλλος* αναφερόμενος στον θάνατο του Μπολέσλαβ Α΄ ο Δυνατός (Bolesław I Chrobry)(992-1025) διηγείται ότι ολόκληρο το πολωνικό έθνος, τόσο οι λατίνοι, όσο και οι σλάβοι ενωμένοι με μία φωνή πενθούσαν τον ηγεμόνα τους (γίνεται δηλαδή διάκριση μεταξύ του λατινικού και σλαβικού δόγματος)²⁹. Υπάρχει και ένα νόμισμα του Μπολέσλαβ Α΄ του Δυνατού όπου και επιγράφεται το όνομά του στα Κυριλλικά³⁰.

Υπάρχει και ένα λογοτεχνικό γράμμα της Ματίλντας από την Swabia προς τον Βασιλιά Μίσκο Β΄ (Mieszko II Lambert)(990-1034) όπου τον επαινεί για την προσωπική του πίστη στο Θεό και αναρωτιέται *τάχα* σε ποια γλώσσα να υμνείται ο Κύριος στα Ελληνικά ή στα Λατινικά³¹;

U twego syna Gospodzina matko zwolena,- Maryja!
Του δικού σου Υιού Οικοδόσποινα, μητέρα που καλείσαι – Μαρία!
Zyszczy nam, spuści nam.
Μετάδωσε μας, στείλε μας [τη Χάρη Του]
Kyrieleison.
Twego dzieła Krzciciela, bożycze,
Δημιουργία Σου, ο Ιωάννης ο Βαπτιστής, Υιέ του Θεού
Ułysz głosy; napełń myśli człowieka.
Άκου τις φωνές μας πραγματοποιήσε τις ανθρώπινες σκέψεις
Słysz modlitwę, jęz nosimy.
Εισάκουσε την προσευχή που έχουμε μέσα μας
A dać raczy, jegoż prosimy:
Δώσε μας ότι σε παρακαλούμε
A na świecie zbożny pobyt,
Στα εγκόσμια ευσεβή διαμονή
Po żywocie rajski przebyt.
Μετά τη ζωή ουράνιο ταξίδι [στον Παράδεισο]
Kyrieleison.

²⁸ *MHP*, τ.1, σ. 88-89. *Omnipotens, piissime Deus qui nos per beatos pontifices ac confessores tuos, nostrosque apostolos et patronos Cirulum et Metudium ad credulitatem fidei christiane vocare dignitus es, presta quesumus, ut qui eorum festivitate in presenti gloriamur, eorum etiam gloriam eternam consequi mereamur.*

Πρβλ. W. Szcześniak, *Obrządek słowiański w Polsce pierwotnej, rozważany w świetle dziejopisarstwa pierwotnego*, 1904, σελ. 59-63. Δυστυχώς αν και αναφέρεται στους πρώτους αιώνες διάδοσης χριστιανισμού της περιοχής, δεν μπορείς ακόμα να προσδιοριστεί από τους μελετητές με μεγαλύτερη ακρίβεια.

²⁹ *MHP*, τ.1, σ. 413

*Tanti viri funus mecum, omnis homo, regole,
Dives, pauper, miles, clerus, insuper agricolae,
Latinorum et Slavorum quotquot estis incolae!*

Ibidem σ. 413 σημ.2 Οι Πολωνοί την εποχή του *Ανώνυμου Γάλλου* ήταν διαφερόμενοι σε δύο διαφορετικά τυπικά στο Σλάβικό και στο Λατινικό γί'αυτο και ο συγγραφέας τους ξεχωρίζει σαν δύο διαφορετικές ομάδες.

³⁰ O Sławiński, *Misja*, σελ. 7-8, αμφιβάλλει για την γνησιότητα του νομίσματος καθώς πολύ σωστά προβάλλει ότι η περίοδος βασιλείας του εικονιζόμενου βασιλιά δεν συνάπτει με την περίοδο χρήσης του κυριλλικού αλφαβήτου που είναι μεταγενέστερο του γλαγολιτικού. Δυστυχώς το νόμισμα δεν μπόρεσε να ταυτιστεί από άλλη πηγή ώστε να μπορέσουμε να επιβεβαιώσουμε την επιγραφή.

³¹ Dvornik, *Missions*, σελ.199.
Πρβλ. *MHP*, τ.1, σ.323-324.

Quis in laudem Domini totidem coadunavit linguas?
Cum in propria et latina Deum digne venerari posses, in hoc tibi non satis graecam superaddere maluisti
O Sławiński, *Misja*, σελ. 7, προβάλλει μία ένσταση, ότι στις γλώσσες προσευχής δεν αναφέρεται η σλαβική

Με την έκδοση της εγκύκλιου του Πάπα Ιωάννη Παύλου Β' «*Slavorum Apostoli*»³² το 1985, ολοκληρώθηκε επίσημα από την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία η αναγνώριση του μεγάλου ιεραποστολικού έργου των Κυρίλλου και Μεθόδιου³³. Άλλαξε έτσι και η στάση που παραδοσιακά κρατούσε η Πολωνία που υποστήριζε ότι το χριστιανικό βάπτισμα της χώρας συνέβη στα χρόνια της ηγεμονίας του Μιέσκο Α' το 966. Από αυτή την παράδοση εύκολα θα μπορούσε να παρατηρήσει κάποιος σιγή, όσον αφορά το ιεραποστολικό έργο των μαθητών του Μεθόδιου στα νότια εδάφη της χώρας. Το βάρος στην Πολωνική παράδοση έπεφτε εξ'ολοκλήρου στον ηγεμόνα και ιδρυτή της δυναστείας των Πιάστ, Μιέσκο Α' (Mieszko I) (935 - 992), που άλλωστε είναι ο πρώτος καταγεγραμμένος Πολωνός ηγέτης που βαπτίστηκε Χριστιανός.

Σύμφωνα με το *Χρονικό του Thietmar* και το *Χρονικό του Ανώνυμου Γάλλου*, ο ευαγγελισμός της χώρας συνδέεται με την συμφωνία ειρήνης μεταξύ της Βοημίας και της Πολωνίας. Η χριστιανή Ντομπράβα (Dobrawa) κόρη του δούκα της Βοημίας Μπολέσλαβ Α' του Τρομερού (Bolesław I Strogi) παντρεύτηκε το 965 τον Δούκα της Πολωνίας Μιέσκο Α'. Υπάρχουν δύο εκδοχές σχετικά με το βάπτισμα του Μιέσκο που ήταν ειδωλολάτρης. Η πρώτη³⁴ αναφέρει ότι η Ντομπράβα μετά τον γάμο της έβλεπε τις ειδωλολατρικές πράξεις του συζύγου της και παρακαλούσε τον Θεό. Ο *Δημιουργός* την άκουσε και ο συζυγός της βαπτίστηκε μεταστρεφόμενος από διόκτης σε υποστηρικτής των χριστιανών. Η δεύτερη εκδοχή³⁵ αναφέρει ότι το βάπτισμα επιβλήθηκε σαν όρος γάμου και η Ντομπράβα μετά την παντρεία της ήρθε στην Πολωνία με μεγάλη ακολουθία ιερέων για την τέλεση της βάπτισης. Υπάρχει ακόμα και το *Χρονικό του Jordan*³⁶ που επιβεβαιώνει τα παραπάνω συμβάντα ορίζοντας τις ακριβείς χρονολογίες. Δεν μπορούν, ωστόσο να αγνοηθούν και τα πολιτικά οφέλη από το γάμο του 965 του Μιέσκο με την

(εννοεί τη παλαιосλαβική γλώσσα). Κατά τη γνώμη μας σαν *Ελληνικά* θα μπορούσε ακριβώς να υπονοείται η παλαιосλαβική, είτε γιατί ταυτίστηκε με τους Έλληνες ιεραπόστολους που τη διέδωσαν, είτε γιατί η δημιουργία του γλαγολιτικού αλφάβητου, έργο του Κυρίλλου, συνδυάζει και ελληνικά, είτε γιατί μετάφραση Ευαγγελίων, Απόστολου και των λειτουργικών κειμένων εκπονήθηκαν από πρωτότυπα ελληνικά κείμενα.

³² *SLAVORUM APOSTOLI* Enciclica di Giovanni Paolo II (2 Ιουνίου 1985, *Solennità della Santissima Trinità*) *settimo anno di Pontificato*. Η διαδικασία αναγνώρισης ξεκίνησε ήδη από το 1880 όταν ο Πάπας Λέοντας καθόρισε να τελείται Θεία Λειτουργία προς τιμή του Αγίου Κυρίλλου στις 7 Ιουλίου. Σπουδαίοι ρωμαιοκαθολικοί μελετητές επιβεβαίωσαν το σπουδαίο έργο των Βυζαντινών ιεραποστόλων με κορυφαίο τον Τσέχο Ρωμαιοκαθολικό μελετητή Dvornik Francis και την εκτενέστατη βιβλιογραφία του.

³³ Στο *Slavorum Apostoli* αναγράφεται *grande opera di evangelizzazione*. Να σημειωθεί ότι οι δύο Θεσσαλονικείς ήδη από το 1980 χαρακτηρίζονται και σαν δύο Προστάτες της Ευρώπης *compatrioti dell'Europa* (μαζί με τον Ρωμαιοκαθολικό Άγιο Βενέδικτο).

³⁴ Thietmar, *Χρονικό*, βιβλίο Δ', κεφ.55 – 56. ο συγγραφέας του έργου είναι ο Thietmar που απεβίωσε το 1018.

³⁵ Γάλλου, *Χρονικό* (αλλίως *Πολωνικό Χρονικό*) Βιβλίο Α', κεφ. 5 (υπάρχει το Χρονικό στο *MHP* τ.1, σελ. 399).

³⁶ https://pl.wikipedia.org/wiki/Rocznik_Jordana Το χρονικό θεωρείται ως το αρχαιότερο της Πολωνίας (10ος – 11ος) και περιέχει τις παλαιότερες ιστορικές καταγραφές όπως την άφιξη της Ντομπράβα στην Πολωνία το 965, το βάπτισμα του Μιέσκο 966 και τη γέννηση του υιού τους Bolesław Α' του Δυνατού το 967.

Πρβλ. Thietmar, *Χρονικό*, βιβλίο Α', κεφ.22, αναφερόμενο στον Jordan του χρονικού, καταγράφει ότι ήταν απεσταλμένος από την Αρχιεπισκοπή του Βρανδεβούργου και ότι χειροτονήθηκε ως πρώτος Αρχιεπίσκοπος του Πόζναν:

Additus est his confratribus Brandeburgiensis aecclesiae I. pastor Thiethmarus ante hos unctus et Jordan episcopus Posnaniensis I.

Ντομπράβα, αφού όντας χριστιανοί αποτράπηκε περεταίρω ανάμειξη των Φράγκων στα εσωτερικά του κράτους τους με άλλοθι την ειδωλολατρεία, ενώ η στρατιωτική συμμαχία Βοημίας και Πολωνίας απέκρουσε επιτυχώς την τρίτη εισβολή των άγριων ειδωλολατρικών φυλών που είχαν εγκατασταθεί στις ακτές της Βαλτικής³⁷.

Συνοψίζοντας όλες οι γραπτές πηγές που μέχρι τώρα έχουν παρατεθεί, οι δυτικοί χρονικογράφοι και οι αντίστοιχοι ορθόδοξοι βιογράφοι, θα μπορούσαν να δώσουν την εντύπωση αλληλοαναιρέσεως των πληροφοριών τους. Ωστόσο μία επιπρόσθετη μαρτυρία επιβεβαιώνει το αντίθετο, την σχεδόν παράλληλη - έστω και ανταγωνιστική- διάδοση του ευαγγελίου στην νότια και την κεντρική Πολωνία. Πιο συγκεκριμένα το *Χρονικό του Ανώνυμου Γάλλου* αναφέρει ότι στα χρόνια της ηγεμονίας του Μπολέσλαβ του Α΄, η Πολωνία είχε διατηρήσει δύο θέσεις Μητροπολιτών με τους αντίστοιχους ακόλουθούς τους³⁸. Ο ένας πρέπει να ήταν του σλαβονικού τυπικού εγκατεστημένος στη νότια Πολωνία και ο άλλος λατινικού τυπικού στην πόλη του Gniezno. Για το Gniezno και τον καθεδρικό του ναό έχουμε σαφείς μαρτυρίες³⁹. Για τον αντίστοιχο του σλαβονικού δεν υπάρχει ξεκάθαρη άποψη για την Μητροπολιτική Έδρα του. Αν ισχύει η άποψη ότι η Κρακοβία ήταν μόνο έδρα Επισκόπου συνεπάγεται ότι η έδρα του ορθόδοξου Μητροπολίτη θα έπρεπε να αναζητηθεί αλλού, όπως στο Sandomierz⁴⁰ ή ίσως στη Wislica ή αλλού.

Με την ολοκλήρωση του πρώτου κεφαλαίου θα ήταν επιθυμητό να γίνει μία διευκρίνιση σχετικά με την παρατήρηση έλλειψης κτιριακών μνημείων στην Πολωνία κατά την περίοδο της βυζαντινής ιεραποστολής. Θα πρέπει να αναλογιστούμε ότι στην κεντρική Ευρώπη το ξύλο είναι το παραδοσιακό και βασικό οικοδομικό υλικό και όχι η πέτρα, που θέλει χρόνο και φυσικά την απαραίτητη εξειδίκευση. Ξύλινους θα πρέπει να φανταστούμε και τους πρώτους ναΐσκους και προσκυνητάρια των ιεραποστολών. Για παράδειγμα στο *Πρώτο Χρονικό της Ρωσίας* ο Χρονικογράφος Νέστορας παρουσιάζεται να τονίζει με έμφαση το γεγονός της ριζικής

³⁷ Wiencka, *Dzieje*, σελ. 12.

³⁸ Γάλλου, *Χρονικό*, βιβλίο 1, κεφ.11.

Igitur rex Boleslaus erga divinum cultum in ecclesiis construendis et episcopatibus ordinandis benedictisque conferendis ita devotissimus existerat, quod suo tempore Polonia duos metropolitanos cum suis suffraganeis continebat.

³⁹ https://it.wikipedia.org/wiki/Boleslao_I_di_Polonia Το 1000 ο Όθωνας Γ΄ επισκέφτηκε και προσκόνισε τα λείψανα του Αγίου Αδαλβέρτου (Πολωνικά *Wojciech*) της Πράγας στον ομώνυμο Καθεδρικό του Gniezno. Ο Αδαλβέρτος είχε σταλθεί από τον Boleslaw να εκχριστιανίσει διάφορες ειδωλολατρικές φυλές της Βαλτικής στις εκβολές του Βίστουλα όπου και μαρτύρησε. Ο Boleslaw, λέει ο μύθος, ότι αντάλλαξε το σώμα του Αγίου σε χρυσάφι και μετέφερε τα λείψανα του στον Καθεδρικό ναό του Gniezno που αρχικά ήταν εκκλησία αφιερωμένη στον Άγιο Γεώργιο από τον προκάτοχό του Μιέσκο Α' πρβλ. https://it.wikipedia.org/wiki/Cattedrale_di_Gniezno

⁴⁰ Dvornik, *Missions*, σελ 202. Παρατηρεί ο Dvornik ότι από τις 5 επισκοπικές λίστες (*MPH* τ.3, σ. 313) της Κρακοβίας (που όπως αναφέρθηκε στην σημ. 21 είναι αλληλοσυμπληρούμενες) στους καταλόγους (*kat.* 4-5) τα ονόματα αντιστοιχούν σε Αρχιεπισκόπους ενώ (*Kat.* 1-3) τα ίδια ονόματα καταγράφονται σαν Επισκοποι. Ο μελετητής λοιπόν θεωρεί πολύ διακινδυνευμένη την απόδοση αυτών σε Αρχιεπισκόπους και προτείνει την ορθόδοξη Μητρόπολη εκτός Κρακοβίας.

ανοικοδόμησης της Αγίας Σοφίας του Κιέβου και αυτή τη φορά όχι από ξύλο, που ήταν το σύνηθες, αλλά από λίθο⁴¹ και μάλιστα σύμφωνα με το κατασκευαστικό σύστημα των Βυζαντινών, ενώ οι δύο προηγούμενες κατασκευαστικές φάσεις της Αγίας Σοφίας ήταν ξύλινες⁴² και γ' αυτό επιρρεπείς στην φθορά.

Εκκλησιαστική οργάνωση

Στο προηγούμενο κεφάλαιο είδαμε την γένεση Μητρόπολης και Επισκοπών βυζαντινού τυπικού στο έδαφος της νότιας Πολωνίας και ευθύς γεννιέται το ερώτημα, αν το Οικουμενικό Πατριαρχείο είχε «κανονικό δικαίωμα» πάνω στην μελετώμενη χώρα.

Σύμφωνα με τον κανόνα 28 της Δ' Οικουμενικής Συνόδου το Οικουμενικό Πατριαρχείο είχε την ευθύνη συντονισμού και εποπτείας των ιδρυόμενων επισκοπών σε βαρβαρικές χώρες που αυτό εκχριστιάνισε⁴³. Πιο συγκεκριμένα ο Οικουμενικός Πατριάρχης είχε την κανονική εξουσία να χειροτονεί επισκόπους κάθε επαρχίας στους «βάρβαρους λαούς», δηλαδή αυτούς που εκτείνονταν έξω από τα όρια της αυτοκρατορίας⁴⁴.

Αν όμως θεωρήσουμε την Πολωνία σαν τμήμα της Μεγάλης Μοραβίας τα πράγματα περιπλέκονται αρκετά καθώς δεν γίνεται να αγνοηθεί η προηγούμενη ύπαρξη ιεραποστολών από τις τέσσερις Επισκοπές της Βαυαρίας προς τη Μοραβία. Ούτε να αγνοηθεί επίσης η επικρατούσα τάση του *«μη επεμβαίνειν η μία εκκλησία στα εσωτερικά της άλλης, όπως η περίπτωση του βουλγαρικού ζητήματος»* που προκλήθηκε από την Λατινική Εκκλησία⁴⁵. Για παράδειγμα με το βουλγαρικό ζήτημα ασχολήθηκε η Β' Φωτιανή σύνοδος το 867 στην Κωνσταντινούπολη υπό την προεδρία του Πατριάρχη Μεγάλου Φωτίου, η οποία κατέληξε στην καθαίρεση του Πάπα Νικόλαου Α' για την επέμβασή στα εσωτερικά της Βουλγαρίας (ενώ η χώρα άνηκε στη κανονική δικαιοδοσία του Πατριαρχείου που είχε φροντίσει νωρίτερα τον εκχριστιανισμό της). Ο Πάπας στέλνοντας τη λατινική ιεραποστολή προσπάθησε να εφαρμόσει το ρωμαιοκαθολικό τυπικό, τη λατινική γλώσσα και τις Δογματικές της διαφοροποιήσεις (Filioque) στον λαό των Βουλγάρων.

⁴¹ Hazzard, *Χρον. Νέστορα*, σελ. 137 και σελ. 258, σημ. 167.

⁴² Φειδάς, *Εκκλ. Ρωσίας*, σελ. 78.

⁴³ Φειδάς, *Εκκλ. Ρωσίας*, σελ. 90-91.

⁴⁴ Γιαννόπουλος, *Οικουμενικές*, σ. 285, σημ. 80.

⁴⁵ Σταυρίδη, *Συνοδικός*, σελ. 235.

Είναι γεγονός ότι επί Μεγάλου Φωτίου δεν στάλθηκε από την Κπολη στη Μεγάλη Μοραβία κάποιοι επίσκοποι, ώστε να μπορεί να χειροτονεί κληρικούς, παρά μόνο ο πλέον ικανός και καταρτισμένος για τις αποστολές στους σλαβικούς λαούς, πλην όμως χειροτονημένος αναγνώστης (ή τουλάχιστον διάκονος) Κύριλλος, συνοδευόμενος με τον εξίσου άξιο μοναχό Μεθόδιο και φυσικά μαζί τους μία μεγάλη ακολουθία μοναχών και λαϊκών. Όχι όμως επίσκοπο. Αυτό το τελευταίο ίσως είναι τρανταχτή απόδειξη ότι ο Πατριάρχης Φώτιος μαζί με τον Αυτοκράτορα Μιχαήλ Γ' ήταν πεπεισμένοι για την δικαιοδοσία της Μεγάλης Μοραβίας στους Φράγκους⁴⁶ και ότι σαφώς δεν μπορούσαν να κάνουν χρήση του 28ου κανόνα της Δ' Οικουμενικής Συνόδου, αφού και μόνο από τους απεσταλμένους του Ρατισλάβου⁴⁷ τόσο ο Πατριάρχης Κπόλεως όσο και ο αυτοκράτορας γνώριζαν καλά ότι είχαν προηγηθεί άλλες ιεραποστολές έστω και με ασήμαντες επιτυχίες. Διαφορετικά το Πατριαρχείο της Κπολης θα είχε κάθε εκκλησιαστικό δικαίωμα απέναντι στην Εκκλησία της Μεγάλης Μοραβίας όπως άλλωστε εφαρμόστηκε στην περίπτωση της Ρωσίας που εδραιώθηκε χάρις στην μακρόχρονη δράση της Βυζαντινής ιεραποστολής⁴⁸.

Αν θεωρήσουμε ότι η Πολωνία δεν άνηκε στην Μεγάλη Μοραβία και ότι μόνο συνόρευε με αυτή και ότι ο Μεθόδιος και οι μαθητές του ήταν οι μόνοι ευαγγελιστές, θα μπορούσε να εδραιωθεί Μητρόπολη. Δεν υπάρχουν όμως αντίστοιχες γραπτές μαρτυρίες από την πλευρά της Κπολης ενώ, κατά πάσα πιθανότητα, η περιοχή αγνοούνταν, τόσο από τον Δυτικό, όσο και από τον Ανατολικό Χριστιανισμό, πριν την έλευση των βυζαντινών ιεραποστόλων στα εδάφη της. Επομένως η μαρτυρία του *Χρονικού του Ανώνυμου Γάλλου* για την συνύπαρξη δύο Μητροπόλεων ενάμιση αιώνα μετά την έναρξη της ορθόδοξης αποστολής στην περιοχή, παραμένει ένας γρίφος.

⁴⁶ Μόσχος, *Συνοπτική*, σελ.266. Υποστηρίζει ότι η περιοχή θεωρούνταν τμήμα της παπικής δικαιοδοσίας.

⁴⁷ *Βίος Κυρίλλου*, κεφ. 14, *Βίος Μεθοδίου*, κεφ. 5.

⁴⁸ Για την περίπτωση της Ρωσίας πρβλ. Φειδάς, *Εκκλ. Ρωσίας*, σελ. 89-93.

Υπάρχει και η αντίθετη άποψη: *Βιτάλη, οι σχέσεις*, σελ. 448, που υποστηρίζει ότι η Κπολη είχε κανονική δικαιοδοσία έναντι της Μεγάλης Μοραβίας αποκλειστικά στο γεγονός της εξαιρετικής επιτυχίας της εκεί βυζαντινής ιεραποστολής που έδρασε συστηματικά και εξ'ολοκλήρου, σε σχέση με τις σποραδικές προπορευόμενες της Φραγκο-λατινικής εκκλησίας που είχαν ασήμαντα αποτελέσματα (που αποτυπώνεται και στο μόνιμο μίσος των Φραγκων έναντι των βυζαντινών ιεραποστόλων με τις συνεχείς καταγγελίες στον Πάπα της Ρώμης).

Κατά την άποψή μας η κρίση του Βιτάλη, *οι σχέσεις*, σελ. 449, «*δια τας ανόμαλους εν τη βασιλευούση περιστάσεις δεν είχε χειροτονηθεί και αποσταλή κανονικός αρχιερέυς εν τη Μοράβια*» δεν είναι ορθή, αφού η Σλαβική αποστολή για τη Μεγάλη Μοραβία φαίνεται να είχε χρόνο αρκετό, ώστε να προετοιμαστεί πλήρως και καταλλήλως για το ιεραποστολικό της έργο, (με μεταφράσεις ευαγγελίων και λειτουργικών κειμένων που έγιναν στο διάστημα από την άφιξη του 862 της αντιπροσωπείας του Ρατισλάβου στην Κπολη μέχρι την άνοιξη του 863 όπου η βυζαντινή ιεραποστολή αναχώρησε (πρβλ. Ταχιάος, *οι Θεμελιωτές*, σ. 92, 113)), ασχέτως των δυσμενών συνθηκών που παράλληλα συνέβαιναν (όπως η άφιξη το 862 των δύο επιστολών του Πάπα Νικόλαου προς τον αυτοκράτορα Μιχαήλ Γ' και τον Φώτιο για την μη αποδοχή της χειροτονίας του τελευταίου σε Πατριάρχη αλλά και την επερχόμενη σύνοδο του Πάπα Νικόλαου στη Ρώμη που προκήρυξε τον Φώτιο τον Αύγουστο του 863. (πρβλ. Φειδάς *Εκκλ.Ιστορ Β'*, σ.108)).

Άλλη άποψη που δικαιολογεί τη μη χειροτονία σε επισκόπους των ισαποστόλων κατά τον Παναγιώτη Χρήστου είναι ότι: «*ο επίσκοπος κυβερνά καθορισμένη επαρχία και δεν μπορεί να κάνει ιεραποστολικές περιοδείες*». Χρήστου Π., *Οι Θεσσαλονικείς Άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος διδάσκαλοι των Σλάβων. Η Θεσσαλονίκη κατά τον 9' (ένατο) αιώνα στο* http://anavaseis.blogspot.gr/2012/05/blog-post_11.html

Επικράτηση των καθολικών - επιβίωση των ορθοδόξων

Η Ορθόδοξη Εκκλησία, όπως είδαμε στην αρχή, αναπτύχθηκε στην περιοχή γύρω από τον Βίστουλα στα εδάφη της Κρακοβίας. Ως το 1000 υπάρχουν και Επίσκοποι του ανατολικού Τυπικού καταγεγραμμένοι. Οι μαρτυρίες, ωστόσο σχετικά με την ύπαρξη Ορθόδοξης λατρείας εκεί, σύντομα θα σωπάσουν. Στα *τακτικά* (*Notitiae Episcopatum*) του Αλεξίου Α΄ Κομνηνού (1081 - 1118)⁴⁹ δεν γίνεται ουδεμία αναφορά σε Επισκοπή της Πολωνίας γεγονός που θα μπορούσε να υποδεικνύει την ενδεχόμενη διάλυσή της στα χρόνια συγγραφής του τακτικού.

Ωστόσο πιο ανατολικά, δύο περιοχές που για αιώνες μετά θα είναι τμήμα του Πολωνικού κράτους, συγκεκριμένα η Βολυνία (Wołyń) και η Γαλικία (Galicia), θα πάρουν την σκυτάλη της Ορθοδοξίας, θα αναδυθούν σε σημαντικά κέντρα πίστης και αγώνα, και θα καταστούν μάρτυρες ύπαρξης του ορθόδοξου βιώματος στα εδάφη της Πολωνίας⁵⁰.

Το 988 συνέβη το μέγα γεγονός της βάπτισης των Ρώσων, όταν ο ηγεμόνας του Κιέβου Βλαδίμηρος εισήγαγε οριστικά τον χριστιανισμό στο κράτος του και τον κατέστησε επίσημη θρησκεία, οπότε και ο χριστιανισμός διαδόθηκε σε όλες τις υπαγόμενες στο Κίεβο ηγεμονίες, όπως της Γαλικίας και της Βολυνίας. Για ολόκληρο το κράτος του Βλαδίμηρου ιδρύθηκε μία μοναδική Μητρόπολη αυτή του Κιέβου που υπάγονταν στον Οικουμενικό Πατριάρχη⁵¹ και ο τίτλος του Μητροπολίτη ήταν *Μητροπολίτης Κιέβου και πάσης Ρωσίας*. Ο Παπουλίδης δημοσίευσε σειρά από μητροπολιτικούς πίνακες Κιέβου και Μόσχας που αντικατοπτρίζουν με τον καλύτερο τρόπο, όχι μόνο τη σχεδόν αδιάσπαστη αλληλουχία⁵² των Μητροπολιτών της Ρωσίας και μετέπειτα Πατριαρχών αυτής, αλλά και τη παράλληλη ίδρυση άλλων Μητροπόλεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι από τους Μητροπολίτες εγκατεστημένους στο Κίεβο μέχρι την Μογγολική επίθεση του 1240, δηλαδή από τον Μητροπολίτη Θεόπεμπτο (1035-1049) μέχρι και τον Ιωσήφ (1237-1239), πλην ελαχίστων εξαιρέσεων⁵³, ήταν όλοι Ελληνικής καταγωγής. Επιθυμία του Πατριαρχείου Κόπλεως για να έχει την επίβλεψη, τόσο στα εκκλησιαστικά, όσο και στα πολιτικά δρώμενα, καθώς οι

⁴⁹ Gelzer, *Notitiae* σελ. 299-575.

⁵⁰ Να σημειωθεί ότι τόσο η Γαλικία μέχρι και το ξέσπασμα του Β'ΠΠ άνηκε στην Πολωνία μετά όμως τον πόλεμο διατήρησε μόνο τα ανατολικά της εδάφη. Η Βολυνία άλλοτε περνούσε στην Πολωνία και άλλοτε στη Ρωσία μέχρι το τέλος του Β'ΠΠ όπου προσαρτήθηκε οριστικά στην Ουκρανία. Κατά τον Β'ΠΠ εκδιώχθηκαν οι Πολωνοί που ανέρχονταν στο 1/3 του πληθυσμού (το υπόλοιπο ποσοστό ήταν Ουκρανοί).

⁵¹ Φειδάς, *Κίεβο*, σελ. 556.

⁵² Παπουλίδης *Πίνακες* σελ.379. Στην παρούσα μελέτη χρειάστηκε να γίνουν οι απαραίτητες χρονολογικές αναπροσαρμογές - μικρών αποκλίσεων ωστόσο - λαμβάνοντας υπόψιν τον Φειδά, *Εκκλ. Ρωσίας*.

⁵³ Παπουλίδης *Πίνακες*, σελ. 378 αναφέρει σαν μη ελληνικής καταγωγής τους παρακάτω τρεις επισκόπους: τον Επίσκοπο (Άγιο) Κωνσταντίνο (1155-1158), Γαβριήλ, Διονύσιο. Ενώ ο Φειδάς, *Κίεβο*, σελ 556-557: ενώ εξαιρεί τρεις επισκόπους σαν μη Έλληνικής Καταγωγής παραθέτει μόνο δύο ονόματα: τον ρωσικής καταγωγής Ιλαρίωνα (1051-1054) και αντίστοιχα τον ρώσο Κλήμη Σμολιάτιτς (1147-1154).

προκαθήμενοι αυτοί, ήταν «τα μάτια» της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας στην μακρινή αυτή περιοχή.

Το 1240 έγινε η πρώτη Μογγολική επίθεση που προκάλεσε ολοκληρωτική καταστροφή στο Ρωσικό Κράτος και φυσικά μεγάλη εκκλησιαστική ακαταστασία. Ένα μέρος από την επίλεκτη κοινωνία του Κιέβου⁵⁴ και ένα κύμα μεταναστών κατέφυγε στην περιοχή της Βολυνίας και στη διπλανή της Γαλικία που αρχικά ο πρίγκιπας Βολυνίας Ρόμαν Ε' Μιστισλάβιτς (Roman Mstislavich)(1170 -1205) και στη συνέχεια ο Ντάνιελ Ρομάνοβιτς (Daniel I Romanowicz Halicki) (1201 - 1264), τις είχαν συνενώσει σε μία ισχυρή ηγεμονία αυτή της Βολυνίας-Γαλικίας⁵⁵. Ο Ντάνιελ Ρομάνοβιτς στην διάρκεια της ηγεμονίας του είχε καταφέρει να ενθαρρύνει το εμπόριο Ανατολής και Δύσης μέσα από τα εδάφη της χώρας του, είχε ιδρύσει καινούργιες πόλεις Χόλμ (Chełm) , Λβόβ (Lwów) και ήταν προστάτης των καλών τεχνών. Μετά την καταστροφή του 1240 μπόρεσε σχετικά γρήγορα να ανακτήσει τις δυνάμεις της χώρας του και να αποκαταστήσει την εξουσία του παρόλο που αναγκάστηκε να αναγνωρίσει την επικυριαρχία των Μογγόλων Χάνων της Χρυσής Ορδής. Επιπλέον η χώρα του είχε μεγάλες εξαγωγές αλατιού και κεχρμιπαριού.

Συγχρόνως πίσω στα εκκλησιαστικά θέματα, το 1299 ο Μητροπολίτης Μάξιμος (1283 – 1305) επέλεξε να εγκατασταθεί από το Κιέβο στο Βολοντίμιρ (Volodymir – Suzdal)⁵⁶. Η μεταφορά της έδρας και ο τίτλος Μητροπολίτη Κιέβο και πάσης Ρωσίας επικυρώθηκαν από το Πατριαρχείο Κπόλεως με συνοδική απόφαση όπου δικαιολογεί και την μετεγκατάσταση αυτή⁵⁷. Η επόμενη μεταφορά έδρας έγινε το 1325 στη Μόσχα. Πραγματοποιήθηκε από τον Ρωσίας Πέτρο (που είχε καταγωγή από τη Βολυνία) χειροτονημένος από τον Πατριάρχη Κπόλεως Αθανάσιο (1289-1293) σαν Μητροπολίτης Κιέβου και Πάσης Ρωσίας⁵⁸. Το Πατριαρχείο Κπόλεως συναινεί για την μεταφορά της έδρας της μεγάλης αυτής Μητρόπολης. Ωστόσο η βασική επιδίωξη των Πατριαρχών ήταν να διατηρηθεί μία μόνο Μητρόπολη για όλη τη Ρωσία (περικλείοντας φυσικά μαζί το Κιέβο, την Γαλικία και την Βολυνία). Δυστυχώς αυτό δεν θα καταστεί εφικτό, γιατί ακριβώς οι πολιτικές και οι εκκλησιαστικές συγκυρίες αλλάζουν συνεχώς, έτσι ώστε στα μισά του ΙΕ' αιώνα να επιβληθεί - κατά κάποιο τρόπο - η δεύτερη Μητρόπολη με έδρα του Κιέβο έναντι της Μόσχας, ενώ η Μόσχα σύντομα θα ανελιχτεί σαν Πατριαρχείο. Να σημειωθεί ότι στην περίπτωση της παρούσας μελέτης, κάθε φορά που επανιδρύονταν η Μητρόπολη του Κιέβο, τόσο η ηγεμονία

⁵⁴ Πάπυρος, *Γαλικία*.

⁵⁵ Πάπυρος, *Βολυνία*. Στο διάστημα της ηγεμονίας του Ντάνιελ Ρομάνοβιτς η ισχυρή του ηγεμονία με την ανερχόμενη οικονομία κατάφερε πολλές νίκες ενάντια των Πολωνών, Λιθουανών και Ούγγρων, που στο μεταξύ είχαν καταλάβει τα εδάφη της. Αυτές οι νίκες της, την έκαναν περιζήτητο σύμμαχο, τόσο του Βυζαντίου, όσο και της δύσης για τον τίτλο του *Rex Russiae* που το χορηγήθηκε από τον Πάπα Ιννοκέντιο Γ'. Φειδάς, *Εκκλ. Ρωσίας*, σελ. 174, ωστόσο η συμφωνία συνεργασίας με τον Πάπα είχε σαν όρο την βοήθεια του τελευταίου κατά των ταταρικών επιθέσεων, βοήθεια που ποτέ δεν έφτασε. Έτσι ο Ρομάνοβιτς έκοψε κάθε σχέση με τη Ρώμη.

⁵⁶ Μέχρι το 1299 ο Βυζαντινός καταγωγής Μάξιμος όπως και ο προκατόχος του Μητροπολίτης Κύριλλος Β' δίσταζε να ορίσει σαν μόνιμη έδρα Μητρόπολης τα Κιέβο, Γαλικία ή Βολοντίμιρ.

⁵⁷ Φειδάς, *Εκκλ. Ρωσίας*, σελ.144-145.

⁵⁸ Φειδάς, *Εκκλ. Ρωσίας*, σελ. 146.

Γαλικίας, όσο και της Βολυνίας, υπάγονταν σε αυτήν.

Το 1303 ο Δούκας Γαλικίας – Βολυνίας Γεώργιος Α' πήρε την έγκριση από το Πατριαρχείο Κπολης με σκοπό την ίδρυση μιας ξεχωριστής Μητρόπολης Γαλικίας με έδρα το Χάλιτς (Halicz)⁵⁹. Η Μητρόπολη αυτή περιλάμβανε τις επισκοπές Βολοντίμιρ (Volodymir), Ψέμισλ (Przemysl), Λούτσκ (Lutsk), Τουράου (Turów) και Χωλμ (Chełm). Ο Πατριάρχης ουσιαστικά προβίβασε την Επισκοπή Γαλικίας σε Μητρόπολη προκειμένου να αντισταθμίσει τη μετακίνηση της έδρας στο Βολοντίμιρ. Πρώτος Μητροπολίτης Γαλικίας ήταν ο Νήφων⁶⁰ που τον διαδέχτηκαν ο Γαβριήλ⁶¹, και ο Γαλικίας Θεόδωρος που είχε χειροτονηθεί από τον Πατριάρχη Ιωάννη ΙΔ' Καλέκα (1334-1347). Ωστόσο το 1347 συνοδική απόφαση ακύρωνε συνοδική πράξη του Ιωάννη ΙΔ' καθώς αναγνώριζε «τη σύγχυση που είχε προκαλέσει για το συμφέρον [πνευματικό] όλου του ρωσικού έθνους και την εν ομόνοια έκβαση των πραγμάτων»⁶². Η ενοποίηση της Μητροπόλεως της Ρωσίας διατηρήθηκε μονάχα μέχρι το 1361 όταν χειροτονήθηκε Μητροπολίτης Λιθουανίας ο Ρωμανός, υποστηριζόμενος από τον ηγεμόνα Λιθουανίας Όλγκερτ (1341-1380). Η νέα Μητρόπολη είχε σαν έδρα το Νοβογκρόντκ (Nowogród) (οι Λιθουανοί απέφευγαν να έχουν την έδρα τους στο Κιέβο) με δύο υφιστάμενες επισκοπές του Πολότσκ (Połock) και Τουράου. Η επόμενη ενοποίηση της Μητρόπολης πάσης Ρωσίας έγινε το 1364 από τον Πατριάρχη Φιλόθεο (1353-1355 και 1364-1376). Το 1371 επήλθε για τρίτη φορά διαίρεση, όταν με την υποστήριξη του Βασιλιά Πολωνίας Λουδοβίκου Α' της Ουγγαρίας (1370-1382) επανιδρύθηκε η Μητρόπολη Γαλικίας με προκαθήμενο τον Αντώνιο⁶³. Συγχρόνως με τις Μητροπόλεις Ρωσίας και Γαλικίας το 1375 επανιδρύεται (σαν τρίτη συνυπάρχουσα) και η Μητρόπολη της Λιθουανίας⁶⁴. Στην έδρα Μητροπολίτη Λιθουανίας εκλέχτηκε ο ιερομόναχος Κυπριανός Τσαμπλάκ (1331-1406), έχοντας τον τίτλο Κιέβου και Ρωσίας.

Το 1389 πραγματοποιήθηκε για τρίτη φορά ενοποίηση των διαιρεμένων Μητροπόλεων σε μία αυτή της Ρωσίας, από τον μητροπολίτη Κυπριανό Τσαμπλάκ (1389-1406). Για τέταρτη φορά διαίρεση επανέρχεται το 1415 ύστερα από συνέλευση τοπικής συνόδου επισκόπων της Λιθουανίας και κάτω από πίεση του ηγεμόνα Βυτάουτας ο Μέγας (Witold Wielki), που κορυφώθηκε με την εκλογή στον μητροπολιτικό θρόνο της Λιθουανίας του Γρηγορίου Τσαμπλάκ ανιψιού του Μητροπολίτη Ρωσίας Κυπριανού. Ο Γρηγόριος παρόλη την άρνηση του Οικουμενικού Πατριάρχη παρέμεινε στον θρόνο ως το 1418, οπότε ήρθε σε ρήξη με τον Ρωσίας Φώτιο (1408-1431) και

⁵⁹ Πάπυρος, Βολυνία.

⁶⁰ Φειδάς, Εκκλ. Ρωσίας, σελ.146 στα χρόνια ποιμανσης του Ρωσίας Μάξιμου 1283-1305.

⁶¹ Φειδάς, Εκκλ. Ρωσίας, σελ.148 επί Ρωσίας Πέτρου 1308-1326.

⁶² Φειδάς, Εκκλ. Ρωσίας, σελ. 149.

⁶³ Φειδάς, Εκκλ. Ρωσίας, σελ.151.

⁶⁴ Φειδάς, Εκκλ. Ρωσίας, σελ. 151, από τον ηγεμόνα Όλγκερτ κατηγορώντας τον Ρωσίας Αλέξανδρο (1354-1368) για αδιαφορία προς τον δικό του λαό.

απομακρύνθηκε.

Μέσα από αυτές τις επίμονες ιδρύσεις και παύσεις Μητροπόλεων γίνεται άμεσα εμφανές ότι οι περιοχές Κιέβου, Βολυνίας και Γαλικίας βασικά κατοικούνταν από Ορθόδοξο πληθυσμό. Γ'αυτο δικαιολογείται η έγνοια των ηγεμόνων οι υφιστάμενες σε αυτούς περιοχές να είναι ανεξάρτητες, τόσο πολιτικά, όσο και εκκλησιαστικά από τη Μόσχα. Ειδικά για τις νεοϊδρυόμενες Μητροπόλεις τους, οι ηγεμόνες επιδίωκαν - όσο αυτό ήταν δυνατό - την κανονική αναγνώρισή τους όχι από τον Μόσχα, αλλά από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Κπόλεως.

Τον ΙΔ' αιώνα το πολιτικό σκηνικό αλλάζει για το δουκάτο Βολυνίας - Γαλικίας: το Μεγάλο Δουκάτο της Λιθουανίας που αρχικά ιδρύθηκε (στο δεύτερο μισό του ΙΒ' αιώνα) στην περιοχή της Βαλτικής, σε σύντομο χρονικό διάστημα ανδρειώθηκε και εξαπλώθηκε εκμεταλλεζόμενο τις καταστροφές που είχαν προκαλέσει νωρίτερα οι Μογγόλοι. Με επικεφαλής τον Λιθουανό ηγεμόνα Γεδίμιν το 1315 κατόρθωσε να κατακτήσει και την περιοχή της Κιεβινής Ρωσίας. Το Κιέβο έγινε ξανά αξιόλογο εμπορικό και θρησκευτικό κέντρο⁶⁵. Το 1370 το πριγκιπάτο της Βολυνίας - Γαλικίας ξαναδιαφέθηκε και η Βολυνία με το Κιέβο πέρασαν στην Λιθουανία και η Γαλικία στην Πολωνία⁶⁶.

Στις 14 Αυγούστου του 1385 έγινε η περίφημη *ένωση του Krewo* (Unia w Krewie), μία ένωση πολιτική και δυναστική μεταξύ της Ρωμαιοκαθολικής βασίλισσας της Πολωνίας και αργότερα Αγίας Εδβίγης (Jadwiga)(1373-1399) και του ειδωολάτρη Μεγάλου Δούκα της Λιθουανίας Γιαγκέλο (Jagiełło)(1352/62-1434). *Ένωση* που επικυρώθηκε: με τον γάμο του ζευγαριού, τον ασπασμό της Ρωμαιοκαθολικής πίστης από την πλευρά του ειδωολάτρη Λιθουανού Δούκα, που βαπτίστηκε με το όνομα Βλαδισλάβος (Władysław) και των Ευγενών του. Την ελευθέρωση των χριστιανών φυλακισμένων από τους Λιθουανούς και ένωση των γαιών Λιθουανίας - Πολωνίας κάτω από τον ίδιο ηγεμόνα⁶⁷.

Η επόμενη μεγάλη ένωση Λιθουανίας και Πολωνίας ήταν η *ένωση του Lublin* της 1ης Ιουλίου 1569 από όπου γεννήθηκε η Λιθουανοπολωνική Κοινοπολιτεία και εγκαθίσταται η εκλογική

⁶⁵ Φειδάς, *Κιέβο*, σελ. 557.

⁶⁶ <https://it.wikipedia.org/wiki/Liubartas> Το 1322 η Βολυνία - Γαλικία είχε μείνει χωρίς διάδοχο στο θρόνο. Γιά να μην τοποθετηθεί στο θρόνο ο Liubartas ο νεότερος γιος του Μέγα Δούκα Λιθουανίας Gediminas, που είχε παντρευτεί κόρη του Ανδρέα της Γαλικίας και έτσι να προκληθεί πόλεμος με την Πολωνία, που επίσης εποφθαλμιούσε το κρατίδιο, σε συνεννόηση από κοινού Πολωνίας και Λιθουανίας, συμφωνήθηκε να ανέλθει στον θρόνο ο Μπολέσλαβ - Γιέζ B' (Bolesław-Jerzy II) που ήταν ξάδελφος του Βαδισλάου Α' (Władysław I) της Πολωνίας και συγχρόνως ανιψιός του Gediminas. Όμως ο Bolesław δηλητηριάστηκε από ευγενείς φίλοιθουανούς και ανήλθε στον θρόνο ο Liubartas. Αυτός τελικά εμπλέκεται σε πόλεμο με τους Πολωνούς και το 1340 έχασε την Γαλικία και μεγαλύτερο τμήμα της Βολυνίας εκτός από την ανατολική πλευρά και την πόλη Λουτσκ. Μετά τον θάνατο του Βαδισλάου +1370 ο Liubartas κατέκτησε όλη τη Βολυνία ενώ η Γαλικία παρέμεινε στην Πολωνία.

⁶⁷ Βικιπείδια, *Edvige*: Η Εδβίγη ήταν απόγονη της βασιλικής δυναστείας των Πιάστ που φυσικά είχε την βασιλική της ιδιότητα κληρονομικά και όχι ως σύζυγος. Από την Ρωμαιοκαθολική εκκλησία τιμάται ως Άγια Βασίλισσα Εδβίγη (στις 15 Οκτωβρίου) και είναι η Προστάτιδα της Πολωνίας.
Πρβλ. Ρούσσο, *Βίοι* τ. 10, σελ.115 *Βίοι* τ. 10, σελ.115.

μοναρχία⁶⁸. Συνοπτικά και για τις δύο Λιθουανοπολωνικές Ενώσεις μπορεί να παρατηρηθεί, ότι ενώ μέχρι το 1501 η Λιθουανία και η Πολωνία είχαν συχνά τον ίδιο άρχοντα, από το 1501 και μετά η ιστορία τους συμπίπτει⁶⁹.

Παράλληλα έχουμε και τις ιδρύσεις Λατινικών Επισκοπών, όπως του Κιέβου το 1350 και της Γαλικίας το 1361 με τη συμπαράσταση των ευγενών⁷⁰.

Τα εκκλησιαστικά γεγονότα από την πλευρά του Βυζαντινού κράτους είναι δραματικά με την εξάπλωση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και τον επικείμενο κίνδυνο κατάλυσης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, Γ' αυτό αρχίζουν οι πρώτες ενωτικές προσπάθειες μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας: ουσιαστικά το αδύνατον της επούλωσης θεολογικών, πολιτικών και εκκλησιαστικών διεκδικήσεων προσαρμοσμένων σε μια δυτική σκέψη και εκκλησιαστική παράδοση ολότελα ξένη προς την ορθόδοξη πίστη και βίωμα.

Οι πρώτες ενωτικές προσπάθειες ξεκίνησαν, κάτω από αυτές τις δυσχερείς πολιτικές συνθήκες σαν ανάγκη για στρατιωτική υποστήριξη και αδιάφορη για πνευματικά ζητήματα, στη Σύνοδο της Φερράρας-Φλωρεντίας (1438-1439) και τελικά στην πιο δραματική της κορύφωση, στη Σύνοδο του Μπρέστ (Brześć)(1596).

Στα χρόνια του αυτοκράτορα Ιωάννη Η' Παλαιολόγου και του Πατριάρχη Ιωσήφ Β' χειροτονείται Μητροπολίτης πάσης Ρωσίας ο Ισίδωρος (1436-1444) άνδρας με μεγάλη μόρφωση, για να εργαστεί υπέρ της ενώσεως των εκκλησιών στην μακρινή Ρωσία. Καταφέρνει να πείσει τον ηγεμόνα της Ρωσίας Βασίλειο, ότι με την επικείμενη ένωση της Φλωρεντίας, και η Βυζαντινή Αυτοκρατορία θα σώζονταν και η Ορθοδοξία θα διατηρούνταν. Ο Ισίδωρος που πιθανολογείται ότι άνηκε στην ομάδα των Ουμανιστών ήταν ο πρώτος από τους ορθοδόξους που υποστήριξε στην σύνοδο Φερράρας - Φλωρεντίας την αποδοχή των όρων του Πάπα Ευγένιου Δ'(1431-1447). Τελικά η ένωση πραγματοποιήθηκε στις 5 Ιουλίου του 1439 – και μόνο στα χαρτιά, αφού στην συνείδηση των ορθοδόξων ποτέ δεν έγινε πράξη - και του απονεμήθηκε ο τίτλος από τον Πάπα *legato de latere*⁷¹ για τις επαρχίες πάσης Ρωσίας, Λιθουανίας και Γαλικίας⁷². Επίσης ο Ισίδωρος ήταν και ο τελευταίος Μητροπολίτης χειροτονημένος από το Πατριαρχείο Κπόλεως αφού στο

⁶⁸ Ο ηγεμόνας της Κοινοπολιτείας ήταν ένας εκλεγμένος μονάρχης, που ήταν και βασιλιάς της Πολωνίας και Μέγας Δούκας της Λιθουανίας, ενώ κυβερνητικό σώμα ήταν η κοινή Γερουσία και το Κοινοβούλιο (Sejm). Η απόφαση του εκλεγμένου μονάρχη ήταν λύση σοφής στο πρόβλημα έλλειψης διαδόχων.

⁶⁹ Ελευθερουδάκης «Λιθουανία», *Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν τ.Η'* (1927-1931) σελ. 702: Η ιστορία Πολωνίας και Λιθουανίας συμπίπτει μέχρι το 19ο αιώνα όπου ξυπνά το εθνικό τους συναίσθημα.

⁷⁰ Φειδάς, *Εκκλ. Ρωσίας*, σελ.246.

⁷¹ Ουσιαστικά απεσταλμένος Καρδινάλιος του Πάπα σε σημαντικές αποστολές.

⁷² Φειδάς, *Εκκλ. Ρωσίας*, σελ.155-160. Ο Ισίδωρος μόλις επέστρεψε στη Ρωσία εκδιώχθηκε από απόφαση τοπικής Συνόδου που συγκλήθηκε στη Μόσχα παρουσία του ηγεμόνα, λόγω ακριβώς της φιλενωτικής του στάσης στη σύνοδο. Αργότερα βρέθηκε να υπερασπίζεται την Κπολη κατά την πολιορκία της μέσα από τα τείχη. Όταν δραπέτευσε από τον Γαλατά, όπου είχε πουληθεί σαν αιχμάλωτος, διέφυγε στη Ρώμη. Από εκεί μέχρι το τέλος της ζωής του προσπαθούσε να παρακινήσει τους δυτικούς ηγεμόνες να οργανώσουν σταυροφορία κατά των Τούρκων.

εξής ο Ρωσίας θα εκλέγεται μόνο από επισκόπους Ρωσίας άσχετα με τη γνώμη του Πατριάρχη και ο τίτλος του θα είναι Μητροπολίτης Μόσχας αντί του Μητροπολίτης Κιέβου και πάσης Ρωσίας.

Λίγο μετά την Άλωση της Κπολης, το 1458 επανήλθε ο τίτλος του Μητροπολίτη Κιέβου που περιλάμβανε τις επισκοπές οι οποίες βρίσκονταν κάτω από την κυριαρχία της Πολωνίας και της Λιθουανίας. Ο πρώτος σε σειρά διαδοχής φιλενωτικός Μητροπολίτης ήταν ο Γρηγόριος Μπολγκαρίν (1458-1473) που χειροτονήθηκε στην Ρώμη από τον εκθρονισμένο Πατριάρχη Κπόλεως Γρηγόριο. Από τον Γρηγόριο σαν μητροπολίτη Κιέβου μέχρι και τον Ονησίφορο Ντεβότσκα (1579-1589) έχουμε ολόκληρη σειρά δεκαπέντε φιλενωτικών επισκόπων⁷³, που έδρασαν στις ευαίσθητες αυτές περιοχές της Λιθουανοπολωνικής Ένωσης. Παράλληλα γινόντουσαν προσπάθειες η Μητρόπολη του Κιέβου να επανδρώνεται από ορθόδοξους επισκόπους για την υπεράσπιση του «ορθού» δόγματος, όπως το παράδειγμα του Πατριάρχη Θεοφάνη ο οποίος ο οποίος χειροτόνησε τον Ιώβ Μπορένκι (Borętki) ως μητροπολίτη και επισκόπους για τις επισκοπές του Πολότσκ, Βολοντίμυρ, Λούτσκ, Przemyśl, Χωλμ και Μινσκ. Ωστόσο δεν αναγνώριστηκε επίσημα η νέα ιεραρχία από την Λιθουανοπολωνική Ένωση, επειδή υπήρχε η αντίστοιχη ενωτική. Οι νέοι ορθόδοξοι επίσκοποι δεν μπόρεσαν να αναλάβουν τις επισκοπές τους και παρέμεναν ή στο Κίεβο ή σε διάφορα μοναστήρια από όπου αγωνίστηκαν για τη στήριξη της ορθόδοξης πίστης⁷⁴

Οι προσπάθειες της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας τον 16ό αιώνα την περίοδο δηλαδή της Αντιμεταρρύθμισης ήταν να ισορροπήσει τις απώλειες επιρροής, που είχε χάσει από την Μεταρρύθμιση, ασκώντας πίεση σε ορθόδοξες ζώνες που υπήρχαν στο εσωτερικό ρωμαιοκαθολικών κρατών, ώστε να δεχτούν την λεγόμενη «*reductio*» (επιστροφή), στην ουσία υποταγή στη Ρώμη⁷⁵. Η λύση δόθηκε με την Ένωση του Μπρεστ (Unia brzeska)(1569) και την εφαρμογή της συνίας.

Η συνία για τους ορθόδοξους της Πολωνίας θεωρείται «το πιο τραγικό γεγονός μέσα από την ιστορία και από τους διωγμούς του κομμουνισμού». Η συνία δεν έλαβε μέρος στην ιστορία έχοντας αρχή και τέλος αλλά δυστυχώς διαρκεί μέχρι σήμερα. Την συνία την ασπάστηκαν ορθόδοξοι στην Πολωνία σε μεγάλο βαθμό, διότι οι πολλοί άνθρωποι δεν κατάλαβαν την ύπουλη δραστηριότητα που έκανε τότε η ουνιτική κίνηση, διότι έμειναν πιστοί στα έθιμα και εξωτερικές παραδόσεις της εκκλησίας, τα άμφια, τη γλώσσα την ακολουθία αλλά απομακρύνθηκαν από τη διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας (από την εκκλησιολογία), ασπάστηκαν το Βατικανό που κρύβονταν πίσω από

⁷³ Παπουλίδης Πίνακες, σελ. 379.

⁷⁴ Moldovan, *Μογγίλας*, σελ. 29.

⁷⁵ Μόσχας «ο Σύγχρονος Διάλογος μεταξύ Ορθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών και οι Δυσκολίες του» στο *Θρησκευτικά Αναγνώσματα η Ορθοδοξία και οι άλλες Χριστιανικές Ομολογίες*, ένθετο Τύπος της Κυριακής (χωρίς ημερομηνία), σελ. 51.

διάφορες επιθετικότητες. Πολλοί ορθόδοξοι έχασαν τις περιουσίες τους, τις εκκλησίες τους τις ενορίες τους, πολλοί μαρτύρησαν»⁷⁶.

Ο βασιλιάς της Πολωνίας αυτής της περιόδου ήταν ο Σιγισμούνδος Γ' ο Βάζα (Zygmunt III Waza) (1587 – 1632) που υπήρξε ο πιο δεινός πολέμιος των ορθοδόξων της Πολωνίας. Ο Μάρκος Βενιέρης στον *Βίο* του Κύριλλου Λούκαρη αναφέρει για τον Σιγισμούνδο ότι όντας εχθρικός προς τους Ρώσους είχε συμμαχήσει με τους Ιησουίτες. Γι' αυτό άλλωστε ο Σιγισμούνδος χαρακτηρίζονταν και ως βασιλιάς (ένθερμος υποστηρικτής) των Ιησουιτών⁷⁷. Στην Βίλνα Λιθουανίας (Wilno) το 1870 ιδρύθηκε από τους Ιησουίτες το ομώνυμο κολέγιο, το οποίο ήταν ανοικτό και σε ορθοδόξους σπουδαστές⁷⁸. Το 1591 ομάδα επισκόπων που υπάγονταν στον Μητροπολίτη Κιέβου υπό την πίεση του πολωνού βασιλιά ζήτησαν να υπάγουν τις επισκοπές τους στον Πάπα Ρώμης⁷⁹. Η ορθόδοξη πλευρά ωστόσο αντιστάθηκε με τη δημιουργία «αδελφοτήτων». Αυτή είχε αρχίσει να συνειδητοποιεί ότι μόνο μέσα από τη μόρφωση των πιστών και του κλήρου θα μπορούσε να καταστεί μια ουσιαστική αντίσταση. Σπουδαίοι άνδρες, όπως ο Ανδρέας Κούρμπσκυ, μαθητής του Μάξιμου του Γραικού, και ο ηγεμόνας Κωνσταντίνος Οστρόζσκυ στήριζαν την δοκιμαζόμενη περιοχή της Γαλικίας – Βολυνίας, είτε με προσωπικές επαφές, συγγράμματα και μεταφράσεις, είτε με την ίδρυση πανεπιστημιακών σχολών. Επίσης και οι Πατριάρχες Κόπλεως Ιερεμίας και Αντισοχίας Ιωακείμ ενίσχυαν και υποστήριζαν τις κατά τόπους ορθόδοξες «αδελφότητες» πολλές από τις οποίες χρησιμοποιούσαν και τυπογραφία προς όφελος των πιστών⁸⁰. Μια ξεχωριστή επιτυχία κατάφερε στο χρονικό διάστημα της βασιλείας του Βλάδισλάου Δ' Βάζα (Władysław IV Waza) (1632-1648), ο επίσκοπος Σμόλενσκ Ησαΐας Καπίνσκυ και η αδελφότητα της Βίλνας: την δημοσίευση των δικαιωμάτων της Ορθοδόξου Εκκλησίας, που αναγνωρίστηκε από την Πολωνική Κυβέρνηση με θετική συνέπεια, την επικύρωση έδρας Ορθόδοξου Μητρόπολης και τέσσάρων υφιστάμενων Επισκοπών⁸¹. Αυτή η ευνοϊκή στάση, δυστυχώς δεν διατηρήθηκε μετά τον θάνατο του ηγεμόνα. Ωστόσο σπουδαίες προσωπικότητες, όπως ο υπέρμαχος της ορθοδοξίας Μητροπολίτης Κιέβου Πέτρος Μογγίλας⁸², θα συνεχίσουν να αναδύονται μέσα από αυτούς τους δύσκολους καιρούς.

Είναι αλήθεια, ότι για τους ρωμαιοκαθολικούς της Λιθουανοπολωνικής Κοινοπολιτείας οι

⁷⁶ Γεώργιος Σιμιατίτσε, *εκπομπή*.

⁷⁷ Παναγιωτόπουλος, *Λούκαρις*, σελ. 463.

⁷⁸ Παναγιωτόπουλος, *Λούκαρις* σελ. 463.

⁷⁹ Φειδάς, *Εκκλ. Ρωσίας*, σελ. 250. Οι επίσκοποι αυτοί ήταν: Ο Κύριλλος του Λούτσκ, Γεδεών του Λβώβ, Διονύσιος του Χόλμ, Λεόντιος του Μινσκ, Υπάτιος Πότσεϊ του Βλαδιμίρ.

⁸⁰ Φειδάς, *Εκκλ. Ρωσίας*, σελ. 249-250.

⁸¹ Φειδάς, *Εκκλ. Ρωσίας*, σελ. 256 οι τέσσερις επισκοπές ήταν Λβωβ, Λούτσκ, Πρεμύσλ και Μστισλαβ.

⁸² Moldovan, *Μογγίλας* σσ. 130, και 248-249. Γνωστός για την *Ορθόδοξη Ομολογία* του. Στην προσπάθεια περιφρούρησης της ορθόδοξου πίστεως του ποιμνίου του ο Μιγγίλας χρησιμοποιεί όντως ορθόδοξα το δόγμα, παρόλο που η μέθοδος έκθεσης και η χρησιμοποιούμενη γλώσσα είναι δάνεια της ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας. Άλλωστε η ομολογία του (χωρίς πολεμική διάθεση) γράφτηκε για να διαβαστεί, τόσο από ορθοδόξους, όσο και από ρωμαιοκαθολικούς.

υφιστάμενοι ορθόδοξοι πληθυσμοί αντιμετωπίζονται εχθρικά αφού ταυτίζονται στην πίστη (και ίσως στην καταγωγή) με τους Ρώσους της Μόσχας. Οι ιστορικές συνθήκες που θα ακολουθήσουν δεν θα ευνοήσουν καθόλου την μεταξύ τους ειρήνη: για δύο περίπου αιώνες η Κοινοπολιτεία θα εμπλακεί σε συνεχείς εμπόλεμες συρράξεις τους λεγόμενους *Ρώσοπολωνικούς Πολέμους*⁸³ που σταδιακά θα καταλήξουν στον *Τριπλό Διαμελισμό* της χώρας (1772, 1793, 1795)⁸⁴ με τραγική συνέπεια την ολική εξαφάνιση της Πολωνίας (και Λιθουανίας) από τον χάρτη Ευρώπης μέχρι το 1918.

Με τον Τρίτο Διαμελισμό της Πολωνίας, η κατάσταση βελτιώθηκε μόνο για τις ορθόδοξες ομάδες της Βολυνίας, διότι πέρασαν από την συνεχή κατάσταση διωγμών παρακινούμενους από την τότε ισχυρή ρωμαιοκαθολική αριστοκρατία, σε μία κατάσταση ύφεσης και προστασίας στο εσωτερικό ενός γιγάντιου ορθόδοξου κράτους της Ρωσίας. Αντίθετα η Γαλικία πέρασε μαζί με την Κρακοβία στην Αυστρία⁸⁵.

Το 1807 επί Ναπολέοντα με τις *Συνθήκες του Τιλσίτ* μεταξύ Γαλλίας - Ρωσίας και Γαλλίας - Πρωσίας καθορίζονταν ότι στο έδαφος των πρώην πολωνικών κτήσεων της Πρωσίας στο εξής θα αναγνωριστεί η ύπαρξη του Δουκάτου της Βαρσοβίας, που θα εξαρτάται από την Γαλλία⁸⁶. Ο Ναπολέων υποστήριζε τις βλέψεις του Δούκα της Βαρσοβίας για μία ανεξάρτητη Πολωνία αποκαταστημένη στα εδαφικά της όρια που είχε πριν τους διαμελισμούς της, και για να γίνει αυτό

⁸³ Βικιπαιδία, *Guerre russo-polacche* : Η Λιθουανοπολωνική Κοινοπολιτεία με σύμμαχο την αυτοκρατορία της Δανίας και το Βασίλειο της Νορβηγίας πολέμησαν ενάντια του Βασιλείου της Ρωσίας (1558-1583) στην περιοχή της Λιβονία στην Βαλτική γύρω από τον κόλπο του Ρίγα, με νίκη των πρώτων. Πόλεμος (1605-1618) Κοινοπολιτείας ενάντια του Βασιλείου της Ρωσίας με μικρές νίκες Πολωνών και ενσωμάτωση γαιών χωρίς να κατακτηθεί η Ρωσία. *Πόλεμος του Σμόλενσκ* (1632-1634) ο Βλαδισλάος Δ' (Wladyslaw IV Waza) ενάντια στον Mikhail Borisovich Shein όπου υπογράφηκε το σύμφωνο του Ρολανόβ και η κοινοπολιτεία πήρε στην κατοχή της τις περιοχές του Σμόλενσκ (το οποίο θα κρατήσει για 20 χρόνια). *Πόλεμος της Ουκρανίας* (1654-1667) μεταξύ του Βασιλείου της Ρωσίας έναντι της Κοινοπολιτείας. Νίκησαν οι Ρώσοι με μεγάλη επέκταση προς τα ανατολικά. Προηγούμενος είχε γενικευτεί η μεγάλη επανάσταση των Ουκρανών (ορθόδοξων) Κοζάκων ενάντια της Κοινοπολιτείας. Ο Αλέξιος Α' βοήθησε τον αρχηγό των Κοζάκων Χμελνίτσκι (Bogdan Chmielnicki) με αντάλλαγμα τη μεταξύ τους συμμαχία. *Πόλεμος Διαδοχής της Πολωνίας* με επέμβαση Ρωσίας (1733-1735): ο αρχικά ενθρονισμένος στον θρόνο της Πολωνίας Stanislaw Leszczyński από τον πρωθυπουργό Γαλλίας Andrea de Fleury με συγκατάθεση του Sejm (δηλ. Πολωνικού Κοινοβουλίου) εκδιώχθηκε ύστερα από ρωσική επίθεση, επιτρέποντας στον δεύτερο υποψήφιο του θρόνου Αύγουστο Γ' της Σαξωνίας να τον αντικαταστήσει. Επιλογή που υποστήριξε η *Τριπλή Συμμαχία* (Αγγλία, Ολλανδία, Γαλλία) και κυρίως η Ρωσία με σκοπό να αναδειχθεί η δύναμη των Τσάρων στην Ευρώπη. Ο συνεταιρισμός του *Bar* είχε σαν σκοπό να διαφυλάξει την Πολωνία (1768-1776) από την επιθετικότητα της Ρωσικής αυτοκρατορίας και από τον βασιλιά Stanislaw August Poniatowski με τους μεταρρυθμιστές που προσπαθούσαν να μειώσουν τη δύναμη των αρχόντων (szlachta). Ουσιαστικά παρά τις όποιες νίκες του, επισπεύσθηκε ο *Πρώτος Διαμελισμός* της Πολωνίας (1772). Το 1792 σημειώθηκε πόλεμος της Κοινοπολιτείας ενάντια στη Ρωσία και την κοινοπολιτεία της Targowica, μιας κοινοπολιτείας ευγενών Πολωνών και Λιθουανών που ιδρύθηκε στην Αγία Πετρούπολη με την παρακίνηση της Μεγάλης Αικατερίνης που εναντιώνονταν στο σπουδαίο πολωνικό *Σύνταγμα του 1791*. Ακολούθησαν συγκρούσεις που οδήγησαν στον *Δεύτερο Διαμελισμό* της Πολωνίας 1793. Το 1794 απέτυχε η επανάσταση του Tadeusz Kościuszko στην Λιθουανοπολωνική Κοινοπολιτεία για την απελευθέρωση της από τους Ρώσους.

⁸⁴ Οι διαμελισμοί είχαν σαν σκοπό την εξάλειψη της Λιθουανοπολωνικής Κοινοπολιτείας και πραγματοποιήθηκαν σταδιακά από την Πρωσία, την Ρωσική και Αυστριακή αυτοκρατορία, οι οποίες σε τρεις διαφορετικές φάσεις διαμοιράστηκαν ολόκληρη την Κοινοπολιτεία.

⁸⁵ Πάπυρος, *Γαλικία*.

⁸⁶ Βικιπαιδία, *Συνθήκη του Τιλσίτ*.

οι Πολωνοί έπρεπε να ανακαταλάβουν περιοχές που στο μεταξύ είχαν περάσει στη Ρωσία. Το 1830-31 εξεγέρθηκε η Βαρσοβία με όπλα ενάντια στην εξουσία της Ρωσικής Αυτοκρατορίας στην Πολωνία και Λιθουανία με αρχηγό τον Piotr Wysocki. Ακολούθησε η λεγόμενη *Επανάσταση του Ιανουαρίου* (Powstanie Styczniowe)(1863 – 1864) που ήταν και η μεγαλύτερη σε διάρκεια ενάντια στην υποχρεωτική στρατολόγηση Πολωνών για τον ρωσικό στρατό (ακολούθησαν δημόσιες εκτελέσεις και εξορίες στη Σιβηρία). Έτσι η αντιπαράθεση Πολωνίας και Ρωσίας συνεχίστηκε και στην νεότερη ιστορική περίοδο μην αφήνοντας περιθώρια ειρηνικής συμβίωσης μεταξύ ορθοδόξων και ρωμαιοκαθολικών.

Τα σύγχρονα ιστορικά γεγονότα είναι λίγο ως πολύ γνωστά: με τη *Συνθήκη των Βερσαλιών* του 1919⁸⁷ στο τέλος του Α'ΠΠ εγκαθίσταται η λεγόμενη *Δεύτερη Δημοκρατία της Πολωνίας* με την επανεμφάνιση της χώρας στον Ευρωπαϊκό χάρτη. Η Γαλικία πέρασε στην Πολωνία καθώς και ένα τμήμα της Βολυνίας. Πριν την έναρξη του Β'ΠΠ το *Σύμφωνο Μολότωφ – Ρίμπεντροπ* της 23 Αυγούστου 1939 προέβλεπε την προσάρτηση της Πολωνίας από την Γερμανία και την Ρωσία, όπου με βάση το μυστικό τους σχέδιο η χώρα χωρίστηκε στα δύο με σύνορα ποταμούς τους Νάρεφ, Βίστουλα και Σαν. Με βάση το *Σύμφωνο* του 1939 προβλέπονταν ακόμα η προσάρτηση της Λιθουανίας και των Βαλτικών χωρών στην Σοβιετική Ένωση. Μετά το τέλος του Β'ΠΠ τα σύνορα της Πολωνίας μετακινήθηκαν προς τα δυτικά κρατώντας την ανατολική Γαλικία, ενώ τα εδάφη της στη Βολυνία παραχωρήθηκαν στην γειτονική Ουκρανία⁸⁸. Ακολούθησε το *Σύμφωνο Φιλίας, Συνεργασίας και Αμοιβαίας Βοήθειας* (στρατιωτική συμμαχία αμυντικού χαρακτήρα των κουμμουνιστικών κρατών Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης) οπότε και η Πολωνία προσχώρησε στο λεγόμενο «Ανατολικό Μπλοκ» μέχρι το 1989. Να σημειωθεί ότι ο πολωνικός λαός μετά το 1989, και παρά τις όποιες διώξεις που είχαν προηγηθεί ενάντια της χριστιανικής θρησκείας, κατάφερε να κρατήσει ζωντανή την χριστιανική του πίστη (έστω και Ρωμαιοκαθολικού δόγματος) όπως αντίστοιχα έπραξαν και οι ορθόδοξοι Ρώσοι, συγκρίνοντάς τους με άλλα έθνη του «Ανατολικού Μπλοκ», που τελικά υφίστανται ένα μεγάλο ποσοστό αθεΐας⁸⁹.

Η γεννιά των ορθοδόξων Πολωνών επί κουμμουνισμού «*απέστη κρυφούς και ανοιχτούς διωγμούς από το καθεστώς, όπως η δράση Wislaw, όπου ορθόδοξοι εξορίστηκαν σε μη ορθόδοξα μέρη δίνοντάς τους μία ώρα καιρό για προετοιμασία και όταν μετά από χρόνια επέστρεφαν έβρισκαν τις περιουσίες τους παραχωρημένες σε αγνώστους...* [Νωρίτερα] στις δεκαετίες του 30-40 σημειώθηκαν αρκετοί Νεομάρτυρες στις περιοχές Χελμ (Chelm) και Ποντλάσιε (Podlasie) όπου προτίμησαν να θυσιάσουν την ζωή τους υπερασπίζοντας την ορθόδοξη πίστη τους. Οι νεομάρτυρες

⁸⁷ Βικιπένδια, *Συνθήκη των Βερσαλιών*. Στην Πολωνία πέρασαν και τα δυτικά εδάφη της Πρωσίας που είχε χάσει κατά την περίοδο των *Διαμελισμών*, έτσι η Πολωνία απέκτησε πρόσβαση στην Βαλτική Θάλασσα.

⁸⁸ Παραχωρώντας στην Πολωνία και τις βόρειες παραθαλάσσιες πόλεις Gdynia και Gdańsk για έξοδο στην Βαλτική.

⁸⁹ Όπως για παράδειγμα η Τσεχία όπου και σήμερα εξαιρετικά μεγάλος αριθμός ναών και εκκλησιών χωρίς ποίμνιο να έχουν κλείσει και μετατραπεί σε χώρους μουσικών και καλλιτεχνικών δρώμενων (Πράγα).

αυτοί το 2003 παρουσία του Οικουμενικού Πατριάρχη και εκπροσώπων ορθόδοξων Εκκλησιών ανακηρύχθηκαν Άγιοι της εκκλησίας και επί την ευκαιρία της ανακήρυξής τους εντοπίστηκαν πάμπολα λείψανα τους. Οι Άγιοι αυτοί τιμούνται ως Προστάτες της Πολωνίας⁹⁰». Να τονιστεί επίσης, ότι η Πολωνία έχει και πολλούς Άγιους που είναι κοινοί με τους Ρώσους και τους Ουκρανούς, αφού εδάφη που κάποτε ήταν Πολωνικά μετά τους Παγκόσμιους Πολέμους πέρασαν σε γειτονικούς λαούς. Παραδείγματα Αγίων είναι: ο Πολωνός Άγιος Ιώβ του Ποτσάγιεφ (αφού κάποτε το Ποτσάγιεφ ανήκε στην Μητρόπολη Βαρσοβίας), όπως και οι Άγιοι Αντώνιος και Θεοδόσιος του Κιέβου.

Στην απογραφή του 1921 στο σύνολο των 27 εκατομμυρίων Πολωνών, Καθολικοί ήταν 17.365.360, Ουνίτες 3.031.059, Ορθόδοξοι 2.846.855, Εβραίοι 2.845.364, Προτεστάντες 1.002.216 και πιστοί άλλων θρησκευμάτων 85.873⁹¹. Ενώ κατά το έτος 2014 από τα 40 εκατομμύρια Πολωνών, Ρωμαιοκαθολικοί είναι 37.500.000, Ορθόδοξοι 1.000.000, Ουνίτες 40.000 (έχουν δύο επισκοπές) και οι υπόλοιποι είναι Προτεστάντες μαζί με μικρότερες Ομολογίες και άλλες θρησκείες⁹².

Από το 1924 η Ορθόδοξη Εκκλησία της Πολωνίας είναι Αυτοκέφαλη⁹³. Έχει προκαθήμενο τον μακαριώτατο μητροπολίτη Βαρσοβίας και πάσης Πολωνίας⁹⁴ σήμερα κ. Σάββα⁹⁵. Η Εκκλησία της Πολωνίας έχει πέντε επαρχίες Białystok - Gdańsk, Łódź - Poznań, Przemyśl - Szczecin, Lublin – Chełm.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία από το 1991 έχει *Καταστατικό Χάρτη*, ο οποίος αναγνωρίζεται από το κράτος της Πολωνίας και ρυθμίζει τις σχέσεις εκκλησίας - πολιτείας (κράτους), δίνει δηλαδή νομική ύπαρξη στην εκκλησία. «Αυτό είναι σημαντικό αν υπολογίσει κανείς, ότι οι ορθόδοξοι ήταν εκτός δικαιωμάτων, ενώ τώρα μπορούν να διεκδικούν αλλά και να συμμετέχουν στις αλλαγές των καιρών, έχοντας έτσι εξαιρετικές ευκαιρίες να δείξουν ότι η ορθοδοξία είναι ζωντανή εκκλησία αν και μειονότητα»⁹⁶.

Στις 18 Μαρτίου 2014 η Ορθόδοξη Εκκλησία της Πολωνίας μετά από Σύνοδο Επισκόπων και επικεφαλής τον Μακαριώτατο κ.Σάββα αποφάσισε να επιστρέψει από το νέο στο παλαιό

⁹⁰ Γεώργιος Σιμιατίτσε, *εκπομπή*.

⁹¹ Ελευθερουδάκης, *Πολωνία*, σελ.801. Τα σύνορα της Πολωνίας είχαν διαμορφωθεί από την *Συνθήκη των Βερσαλλιών* το 1919.

⁹² Γεώργιος Σιμιατίτσε, *εκπομπή*.

⁹³ Η Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία της Πολωνίας «*Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny*» αναγνωρίστηκε επί Οικουμενικού Πατριάρχη Γρηγορίου με την έκδοση του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου : «*Περί Αναγνώρισεως του Αυτοκεφάλου της εν Πολωνία Αγίας Ορθοδόξου Εκκλησίας*».

⁹⁴ Λόγω του Ρωσικού Μητροπολιτικού Συστήματος που υιοθέτησε η Πολωνία ο Μητροπολίτης είναι ανώτερος του Αρχιεπισκόπου. Ο Μητροπολίτης είναι και πρόεδρος της Ιεράς Συνόδου.

⁹⁵ Που πρόσφατα παρευρέθηκε και στην *Αγία και Μεγάλη Σύνοδο των Ορθοδόξων* στην Κρήτη (17 ως τις 26 Ιουνίου 2016).

⁹⁶ Γεώργιος Σιμιατίτσε, *εκπομπή*.

ημερολόγιο με ημερομηνία έναρξης την 15ή Ιουνίου του ίδιου έτους⁹⁷.

Στην Βαρσοβία υπάρχει και η Θεολογική και Χριστιανική Ακαδημία (*Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie*) μοναδική στον κόσμο όπου διδάσκονται και οι τρεις ομολογίες Ορθόδοξη, Προτεστάντισμός και Παλαοκαθολικισμός μαζί με τα Παιδαγωγικά (εστιασμένα στις θεολογικές σπουδές). Σαν ακαδημία υπάρχουν κοινά μαθήματα και στις τρεις ομολογίες, όμως ειδικά μαθήματα όπως δογματική και λειτουργική διδάσκονται ξεχωριστά από καθηγητές της κάθε Ομολογίας⁹⁸.

Αξίζει να αναφερθούμε και λίγο στις σημερινές λειτουργικές πρακτικές. Η ψαλμωδία στην Ορθόδοξη Πολωνία μιμείται την αντίστοιχη της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας η οποία με τη σειρά της σε κάποιο βαθμό θυμίζει το ευρωπαϊκό είδος των λεγόμενων ορατόριων (ενώ διαφέρει από το γνώριμο για τους Έλληνες βυζαντινό μέλος).

Η βασική λειτουργική γλώσσα στην Πολωνία είναι η λεγόμενη *Εκκλησιαστική Σλαβονική*⁹⁹ που για να γίνεται κατανοητή συνοδεύεται με τις απαραίτητες μεταφράσεις. Λόγω των διαφορετικών μειονοτήτων που υπάρχουν στην χώρα, χρησιμοποιούνται και οι αντίστοιχες λειτουργικές διάλεκτοι ανάλογα με τη χώρα προέλευσης τους. Το Κήρυγμα και το Μυστήριο της Θείας Εξομολόγησης γίνεται στην πολωνική γλώσσα.

⁹⁷ <http://www.agioritikovima.gr/patriarcheia/item/29807>

⁹⁸ Έχει κρατικό κύρος και αναγνωρίζεται από όλη την Ευρώπη με υψηλό νομικό και επιστημονικό επίπεδο σε master και διδακτορικά πτυχία. Υπάρχει επίσης και Ιερατική Σχολή σε επίπεδο μετα-λυκειακών σπουδών επίσης αναγνωρισμένη από το Πολωνικό Κράτος.

⁹⁹ Βικιπέδια, *Cerkiewnoslowiański* : Η Σλαβονική εκκλησιαστική χρησιμοποιείται καθημερινά από ορθόδοξους ανατολικούς και νότιους Σλάβους στην Θεία Λειτουργία για αιώνες, χωρίς - ας τονιστεί - να είναι και μητρική κάποιου από αυτούς. Θα μπορούσε ίσως η χρήση της να συγκριθεί με την αντίστοιχη λάτινική των Ρωμαιοκαθολικών πριν την εφαρμογή της Β' Βατικανής Συνόδου (1962-1965) που την κατάργησε.

Η Σλαβονική εκκλησιαστική γλώσσα (που χαρακτηρίζεται και σαν λογοτεχνική) άρχισε να χρησιμοποιείται από τον ΙΑ' αιώνα αρχικά στην Βουλγαρία, παράλληλα με την επινόηση του Κυριλλικού αλφάβητου (πιθανότατα από τον Κωνσταντίνο της Πρεσλάβας (πρβλ. Ταχιάος, *Οι Θεμελιωτές*, σελ. 179)). Στον βασικό κορμό της εκκλησιαστικής σλαβονικής εισχωρούσαν κατά καιρούς διάφορα στοιχεία τοπικά εξελίσσοντάς την. Στην Βουλγαρία και στην Κροατία ειδικά χρησιμοποιήθηκε στο διάστημα ΙΑ' - ΙΔ'. Από τη Σερβία τον ΙΔ' η Σλαβονική Εκκλησιαστική μεταλαμπάδεψε στην γειτονική Πράγα και Πολωνία. Η Ρωσία που μέχρι το 1329 δέχονταν γλωσσικές επιδράσεις από τις νότιες ηγεμονίες της από τα μέσα του ΙΔ' δέχτηκε επιδράσεις από πιο κεντρικές ρωσικές περιοχές. Νέο κύμα γλωσσικών επιδράσεων στην Ρωσία πραγματοποιήθηκε από τους νοτιοσλαβικούς λαούς, όπως Βούλγαρους και Σέρβους που μετανάστευσαν στο διάστημα ΙΔ' - Ι Στ' αιώνα.

Αξιοσημείωτο παράδειγμα αναβίωσης της λειτουργικής αυτής γλώσσας είναι ο διφορούμενος θεολογικά Μελέτιος Smotricki (1578-1633) που δημοσίευσε το σπουδαιότατο του έργο γραμματικής της Σλαβονικής εκκλησιαστικής γλώσσας του 1619 (*Смолитрицкій Грамматика Словенская правильное Считанье*). Ο Μελέτιος από υπέρμαχος της ορθοδοξίας μεταστράφηκε σε ουνίτης και κατέληξε υπέρμαχος της ενώσεως.

Επίλογος

Ομολογουμένως, δεν γίνεται να χαραχτεί με σαφήνεια μία πορεία από τους ισαποστόλους αδελφούς Κύριλλο και Μεθόδιο μέχρι και σήμερα. Ένα τέτοιο επιχείρημα ίσως και να καταντάει απλώς... μία φιλόδοξη προσπάθεια. Ωστόσο, είναι γεγονός ότι η ορθοδοξία στην Πολωνία - από όπου τελικά και να προήλθε - συνεχίζει και θα συνεχίζει να υπάρχει είτε εκεί, είτε οπουδήποτε αλλού στον κόσμο, αρκεί να υπάρχει έστω και ένα άτομο που να την βιώνει ορθόδοξα. Αυτό πράγματι και μόνο θα αρκεί.

Βιβλιογραφία

Αναστασίου, *Κλήμης* : Αναστασίου Ι., «Βίος Κλήμεντος Αχρίδος», *Επιστημονική Επετηρίδα της Θεολογικής σχολής Θεσσαλονίκης* 12(1967), σελ. 162 – 185.

Βιτάλη, *οι σχέσεις* : Βιτάλη Φ. Αρχιμανδρίτη, «Οι Έλληνες ιεραπόστολοι του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κύριλλος και Μεθόδιος και οι σχέσεις αυτών μετά της Ρώμης», *Εκκλησία* 16-17 (1960) σελ. 445-461.

Γεώργιος Σιμιατίτσε, *εκπομπή* : Γεώργιος (επίσκοπος Σιμιατίτσε) «Η Ορθοδοξία στην Πολωνία», *Ηχογραφημένη εκπομπή Νεανικές Ανησυχίες* 95,5 FM 9/3/2014.

Γιαννόπουλος, *Οικουμενικές* : Γιαννόπουλος Β., *Ιστορία και Θεολογία των Οικουμενικών Συνόδων*, Αθήνα 2014.

Γιαννουλάτος, *Δείκται πορείας* : Γιαννουλάτος Α., (Αρχιμανδρίτης), «Κύριλλος και Μεθόδιος: δείκται πορείας» *Εκκλησία* 16-17 (1960) σελ. 461-467.

Cetwiński, *Od Piasta* : Cetwiński M., *Od Piasta do Kadlubka*, 1993.

Chadwick, *Atlas* : Chadwick H., - Evans G., *Atlas of the Christian Church*, Oxford 1991.

Dvornik, *Les Legendes* : Dvornik F., *Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance*, Prague 1933.

Dvornik, *Missions* : Dvornik F., *Byzantine Missions Among the Slavs - SS. Constantine-Cyril and Methodius*. New Brunswick 1970.

Ελευθερουδάκης, *Πολωνία* : Ελευθερουδάκης, «Πολωνία», *Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν τ.Ι'*, Αθήνα

1927-1931, σελ. 801-805.

Gelzer, *Notitiae* : Gelzer S., «Zur Zeitbestimmung der griechischen Notitiae Episcopatum», *Jahrbücher für protestantische Theologie*, 12 (1886), σελ. 536-544.

Grivec, *Fontes* : Grivec F., - Tomšič F., *Constantinus et Methodius Thessalonicenses Fontes*, Zagreb 1960.

Κώστιτς, *δράσις* : Κώστιτς Τ., «Ο Βίος και η δράσις των Αγίων Κυρίλλου και Μεθόδιου», *Εκκλησία* 16-17 (1960) σελ. 179-191.

MPH 1 : Bielowski A., *Monumenta Poloniae Historica Pomniki Dziejowe Polski*, τ.1, Lwów 1864.

MPH 2 : Bielowski A., *Monumenta Poloniae Historica Pomniki Dziejowe Polski*, τ.2, Lwów 1872.

MPH 3 : Nakładem Akademii Umiejętności, *Monumenta Poloniae Historica Pomniki Dziejowe Polski*, τ.3, Lwów 1878.

Gulland, *Atlas* : Milner-Gulland R. - Dejevsky N., *Cultural Atlas of Russia*, Oxford 1990.

Moldovan, *Μογγίλας* : Moldovan O., *Η Δογματική διδασκαλία και σχολαστικά στοιχεία στην ομολογία του Πέτρου Μογγίλα*, Αθήνα 2012 (Διδακτορική Διατριβή).

Μόσχος, *Συνοπτική* : Μόσχος Δ., *Συνοπτική Ιστορία της Χριστιανικής Εκκλησίας*, τ.Α΄, Η Πρώτη Χιλιετία, Αθήνα 2008.

Παναγιωτόπουλος, *Λούκαρις* : Παναγιωτόπουλος Ι., «Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Κύριλλος Α΄ Λούκαρις και η δράση του υπέρ των Ορθοδόξων της Βορειοανατολικής Ευρώπης», *ΕΕΘΣΠΑ* 48 (2013), σελ. 461-470.

Παπουλίδης *Πίνακες* : Παπουλίδης Κ., «Μητροπολιτικοί πίνακες Κιέβου και Μόσχας», *Εκκλησία*, ΙΗ'(1960), σελ. 378-379.

Πάπυρος, *Βολυνία* : «Βολυνία», *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα*, τ.15, 1996, σελ. 56.

Πάπυρος, *Γαλικία* : «Γαλικία», *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα*, τ. 16, 1996, σελ. 64
Piccini Gabriella, *I mille anni del Medioevo*, Milano 1999.

Ρούσσο, *Βίοι* : Ρούσσο Β., *Ηρώες του Χριστιανισμού ή Βίοι των Αγίων Δυτικής και Ανατολικής Εκκλησίας*, τ. 1-12, Αθήνα 1940-1949.

Σταυρίδη, *Συνοδικός* : Σταυρίδη Β., *Ο Συνοδικός Θεσμός εις το Οικουμενικόν Πατριαρχείον*, Θεσσαλονίκη, 1986.

Σταυρίδη Β., «Πολωνίας, Ορθόδοξος Εκκλησία», *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*, τ.10, Αθήνα 1962, σελ. 541-546.

Szyszkowski, *Historia* : Szyszkowski W., Budzyk K., Libera Z., Pietrusiewiczowa J., *Historia literatury polskiej dla klasy IX, od Początków Piśmiennictwa do Końca XVIII wieku*, Warszawa 1957.

Ταχιάος, *Βιογραφίες* : Ταχιάος Α., *Κύριλλος και Μεθόδιος οι αρχαιότερες βιογραφίες των Θεσσαλονικέων εκπολιτιστών των Σλάβων*, Θεσσαλονίκη 2008.

Ταχιάος, *οι Θεμελιωτές* : Ταχιάος Α., *Κύριλλος και Μεθόδιος οι Θεμελιωτές της αρχαίας σλαβικής γραμματείας*, Θεσσαλονίκη 2004.

Splawiński, *Misja* : Splawiński T., «Misja słowiańska św. Metodego a Polska», *Collectanea Theologica*, (1932) σελ. 3-12.

Φειδάς, *Κιέβο* : Φειδάς Β., «Κιέβο», *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*, τ.7, Αθήνα 1965, σελ. 555-560.

Φειδάς, *Εκκλ.Ιστορ Β'* : Φειδάς Β., *Εκκλησιαστική Ιστορία Β'*, Αθήνα 1998.

Φειδάς, *Εκκλ. Ρωσίας* : Φειδάς Β., *Εκκλησιαστική Ιστορία της Ρωσίας (988-1988)*, Αθήνα 1988.

Φειδάς, *Το Κήρυγμα* : Φειδάς Β., «το Κήρυγμα της Βυζαντινής Ιεραποστολής και οι Απόστολοι των Σλάβων», *Εκκλησία* 16-17 (1960) σελ.491-498.

Φλωρόφσκυ, *Θεολογία* : Φλωρόφσκυ Γ., *Θέματα Ορθοδόξου Θεολογίας*, Αθήνα 1989.

Wabiszczewicz T., *Atlas Historyczny Polski*, Wrocław 1967.

Wiencka, *Dzieje* : Wiencka A., *Dzieje Kościoła w Polsce*, Warszawa – Bielsko Biała, 2008.

Χρονικά

Hazzard, *Χρον.Νέστορα* : Hazzard Cross S.,-Sherbowitz Wetzor O., *The Russian Primary Chronicle Laurentian text*, Cambridge – Massachusetts, 1953.

Thietmar, *Χρονικό* : Thietmari Merseburgiensis Episcopi, *Chronicon* (πρβλ. πολωνικά: Kronika Biskupa Merseburskiego Thietmara : www.zrodla.historyczne.prv.pl) .

Γάλλου, *Χρονικό* : Gallus Anonymus, *Cronicae et gesta ducum sive principum Polonorum* (πρβλ. πολωνικά : Kronika Galla Anonima : www.mlektury.pl) .

Βαυαρού, *Descriptio* : Ανώνυμου Βαυαρού Γεωγράφου, *Descriptio Civitatum et Regionum ad Septentrionalem Plagam Danubii* .

Web-γραφία

Βικιπέδια, *Cerkiewnosłowiański* :

https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C4%99zyk_cerkiewnos%C5%82owia%C5%84ski

Βικιπέδια, *Dobrawa* : <https://it.wikipedia.org/wiki/Dubrawka>

Βικιπέδια, *Edvige* : https://it.wikipedia.org/wiki/Edvige_di_Polonia

Βικιπέδια, *Guerre russo-polacche* : https://it.wikipedia.org/wiki/Guerra_russo-polacca

Βικιπέδια, *Ludovico* : https://it.wikipedia.org/wiki/Ludovico_II_il_Germanico

Βικιπέδια, *Sovrani* : https://it.wikipedia.org/wiki/Sovrani_di_Polonia

Βικιπέδια, *Svatopluk* : https://it.wikipedia.org/wiki/Svatopluk_!#cite_note-Curta-8 .

Διαδραστικοί ιστορικοί χάρτες Πολωνίας : <http://polmap.pdg.pl/>

Προέλευση Εικόνων

Εικ.1.) Ταχιαός Α., *Κύριλλος και Μεθόδιος οι εκ Θεσσαλονίκης. Η Βυζαντινή Παιδεία στους Σλάβους*, Θεσσαλονίκη 1989, σελ. 4.

Εικ. 2, 4, 8, 11-15, 19.) Βικιπέδια.

Σημ.τα πορτρέτα εικ.4 και 8β είναι του σπουδαίου Πολωνού ζωγράφου Jan Matejko 1838-1893.

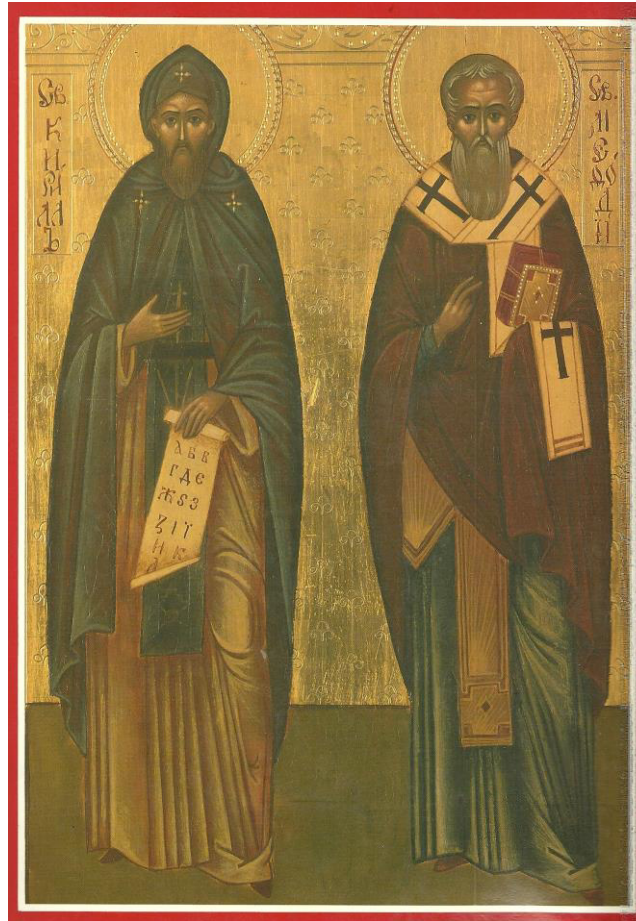
Εικ. 3.) Cetwiński, *Od Piasta*, σελ.31.

Εικ. 5, 6, 7, 9.) Gulland, *Atlas*, αντίστοιχα σελ. 41, 38, 45, 58.

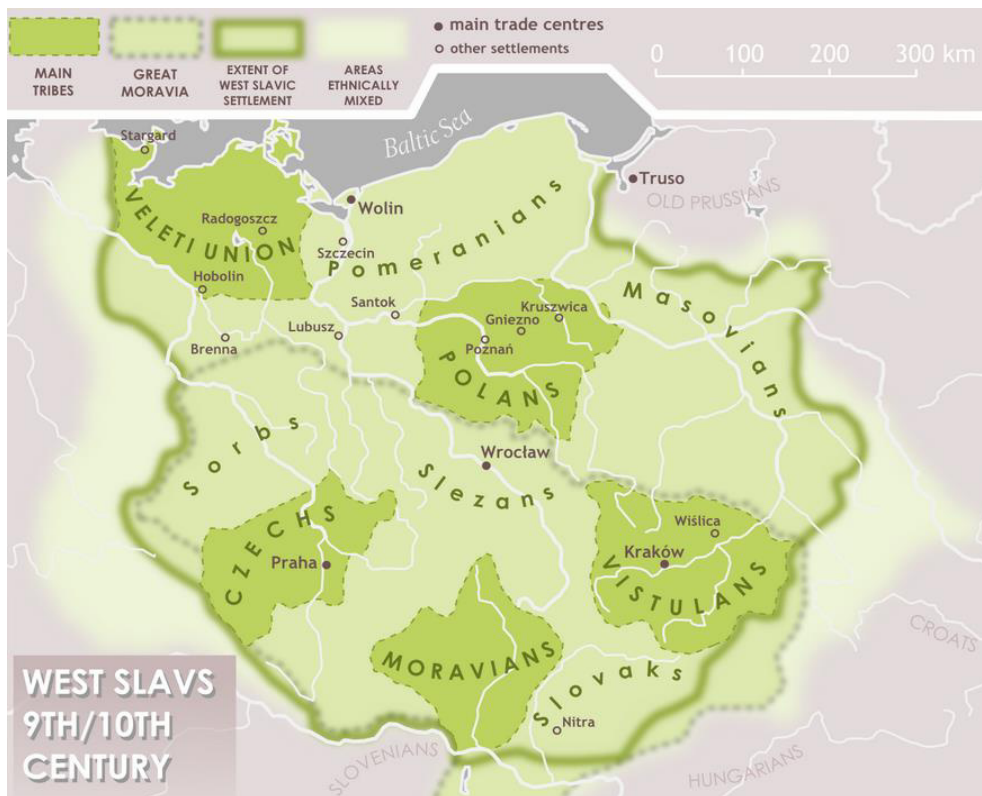
Εικ. 10.) <http://polmap.pdg.pl/>

Εικ. 16. α,β) Πετρόπουλος Γ. - Ριζόπουλος Π., *Η Άγνωστη Ορθόδοξη Πολωνία*, Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 86.

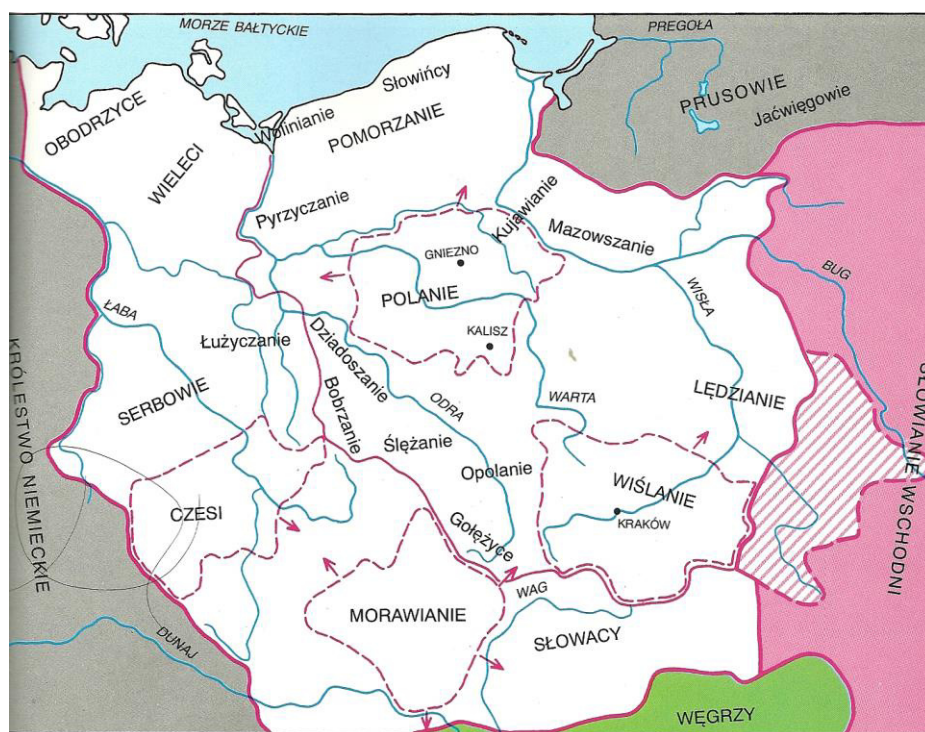
Εικ. 18 - 19.) Google Images (ελεύθερης χρήσης στο διαδίκτυο).

Εικ. 1.) Οι Ισαπόστολοι Κύριλλος (π.826 - 869) και Μεθόδιος (π.815 - 885).

Εικ. 2.) Χάρτης με τις φυλές των δυτικών Σλάβων: α.) κύριες φυλές, β.) τα σύνορα της Μεγάλης Μοραβίας, γ.) Επέκταση οικισμών Δυτικών Σλάβων, δ.) Ζώνες ποικίλων εθνοκοτήτων.
Σημ. Στον συγκεκριμένο χάρτη εμφανίζονται οι Βισλάνιοι υποτελείς στους Μοραβούς, αυτό όμως δεν είναι ιστορικά εξ ακριβή.

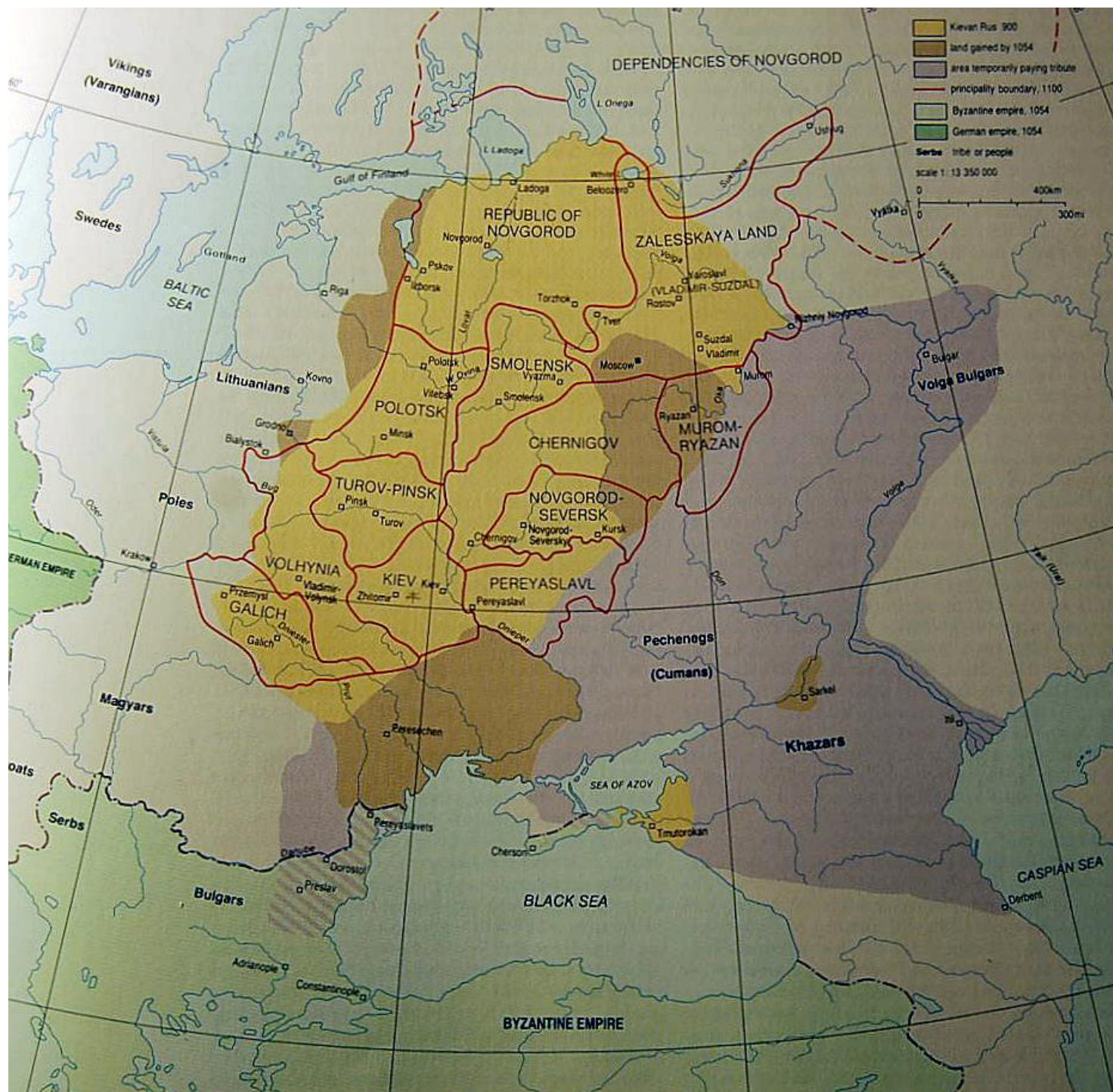

Εικ. 3.) α.) Με άσπρο χρώμα εικονίζονται οι σλαβικές φυλές που κατοικούσαν στα εδάφη της Πολωνίας, Μοραβίας και Σλοβακίας, β.) Γκρι - Γερμανική Αυτοκρατορία, γ.) Πράσινο – Ούγγροι, δ.) Ροζ - οι ανατολικοί Σλάβοι.

Σημ.: εμφανίζονται εδώ τα ονόματα από φυλές που περιγράφονται στο *Descriptio Civitatum et Regionum ad Septentrionalem Plagam Danubii*.

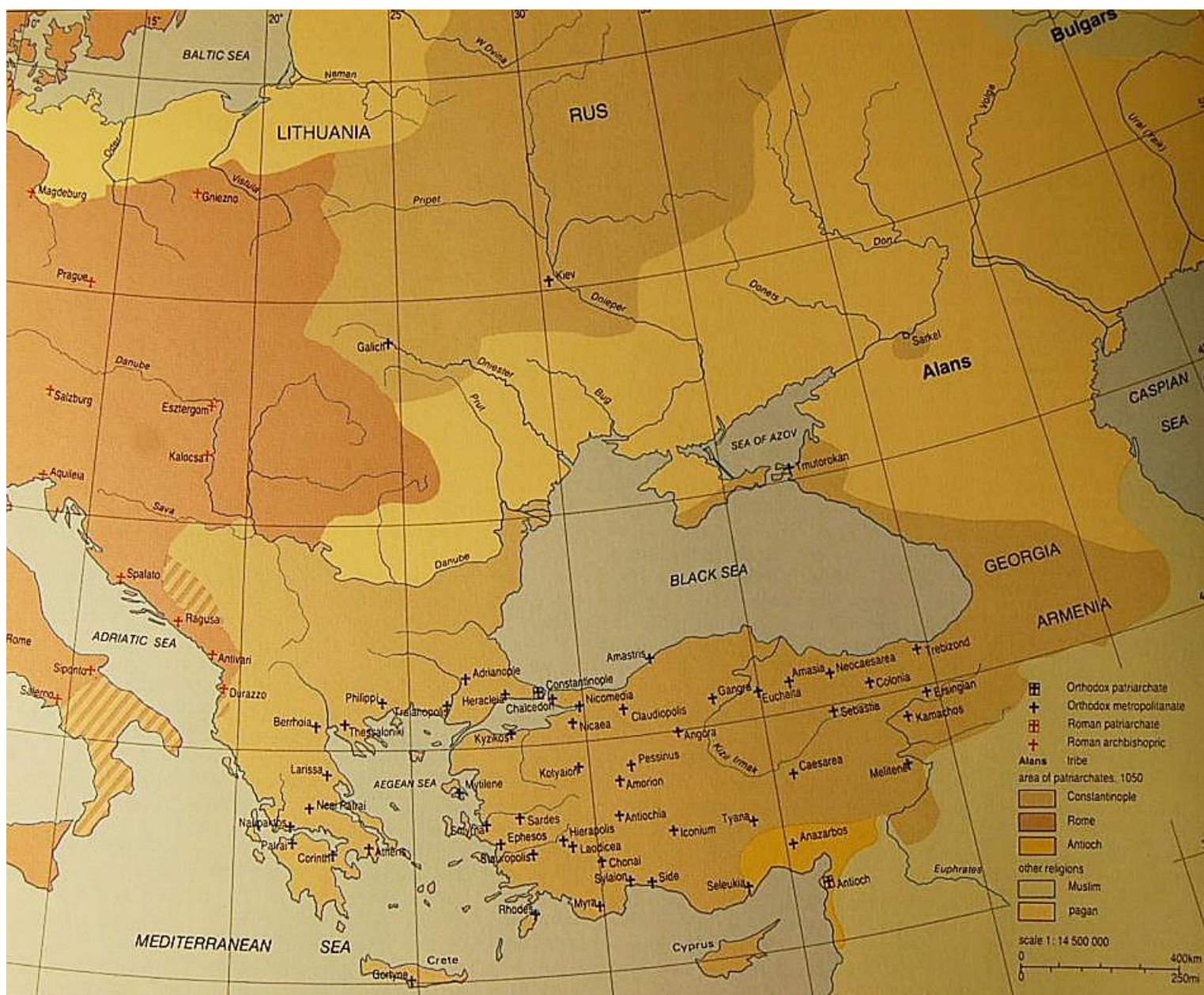

Εικ. 4.) Το βασιλικό ζεύγος Ντομπράβα (Dobrawa) και Μιέσκο ο Α' (Mieszko I).
Για τους Ρωμαιοκαθολικούς Πολωνούς ο γάμος αυτός υπήρξε η αιτία εκχριστιανισμού της χώρας.

Εικ. 5.) Η Ρωσία του Κιέβου.

- α.) Με κίτρινο χρώμα εικονίζεται η Ρωσία του Κιέβου το 900, β.) Καφέ, οι προσαρτήσεις γαιών του 1054, γ.) Μωβ, οι περιοχές που προσωρινά πλήρωναν φόρο υποτέλειας στο Κίεβο, δ.) Κόκκινη γραμμή που περιγράφει τα σύνορα το 1100.

Εικ. 6.) Ανατολική Ευρώπη και Μεσόγειος στα μέσα του ΙΑ' αιώνα.

Περιοχές δικαιοδοσίας των Πατριαρχείων.

α.) Μπεζ - Κωνσταντινουπόλεως. β.) Κόκκινο - Ρώμης, γ.) Κίτρινο ανοιχτό - Αντιόχειας, δ.) Σκούρο κίτρινο - ειδωλολατρικές περιοχές όπως στην περιοχή της Βαλτικής, ε.) Σταυροί μπλε - Ορθόδοξες Αρχιεπισκοπές ή Μητροπόλεις, Στ.) Σταυροί κόκκινοι - Ρωμαιοκαθολικές Αρχιεπισκοπές.

Σημ.: οι εγγεγραμμένοι μπλε σταυροί αντιστοιχούν σε Ορθόδοξα Πατριαρχεία.

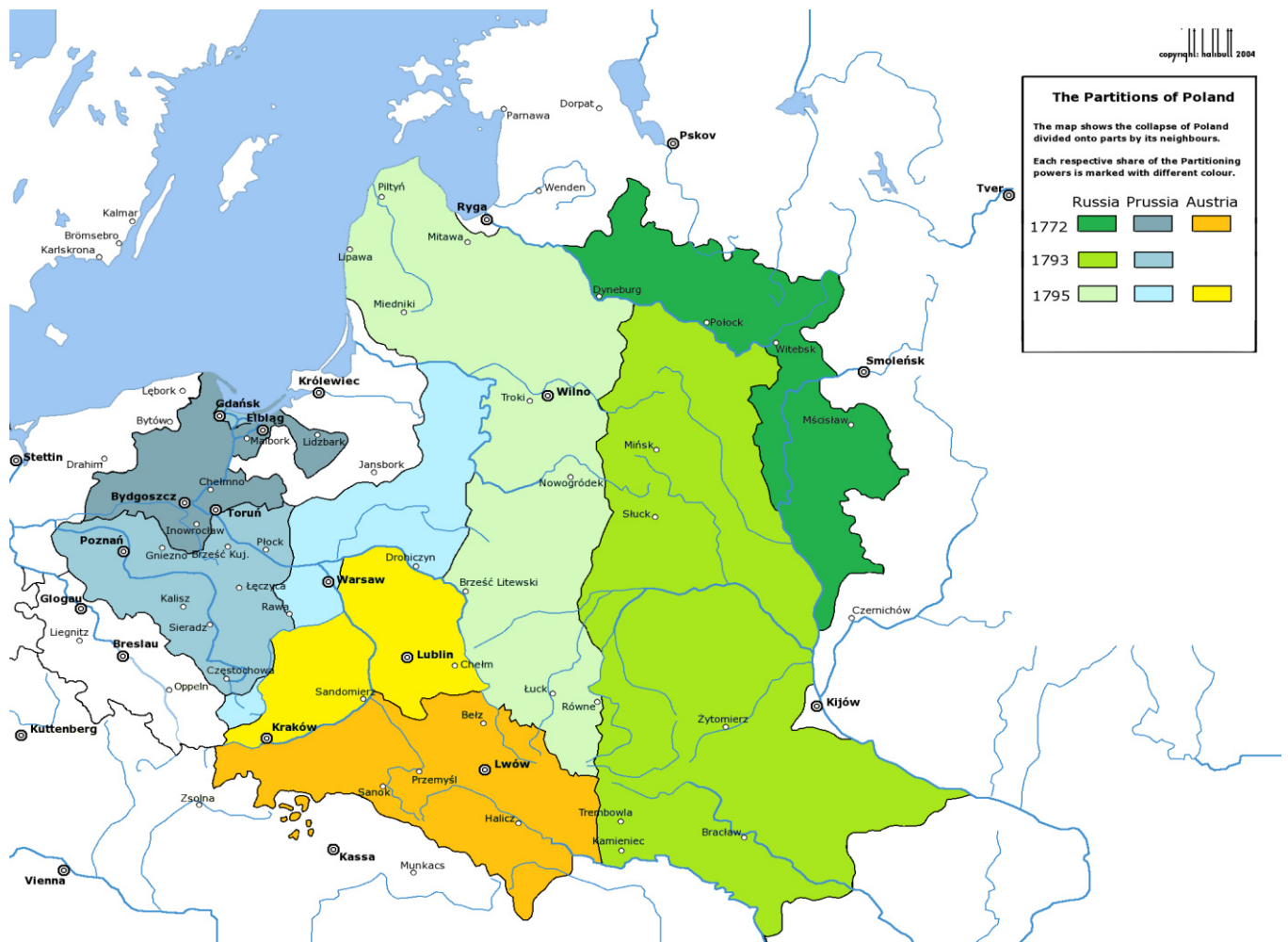
Εικ. 8.) Το βασιλικό ζεύγος της Ρωμαιοκαθολικής Πολωνής Βασίλισσας Εδβίγης (Jadwiga) με τον Μέγα Δούκα της Λιθουανίας Γιαγκέλο (Władysław II Jagiełło). Ο Δούκας από ειδωλολάτρης μεταστράφηκε στον Χριστιανισμό μαζί με τους ακόλουθούς του. Από τον γάμο αυτό προέκυψε η *Ένωση του Krewno*. Η Εδβίγη τιμάται από τους Ρωμαιοκαθολικούς ως Αγία προστάτιδα της Πολωνίας.

Εικ. 9.) Η Ένωση του Krewno 1385, πολιτική και δυναστική ένωση Λιθουανίας και Πολωνίας.

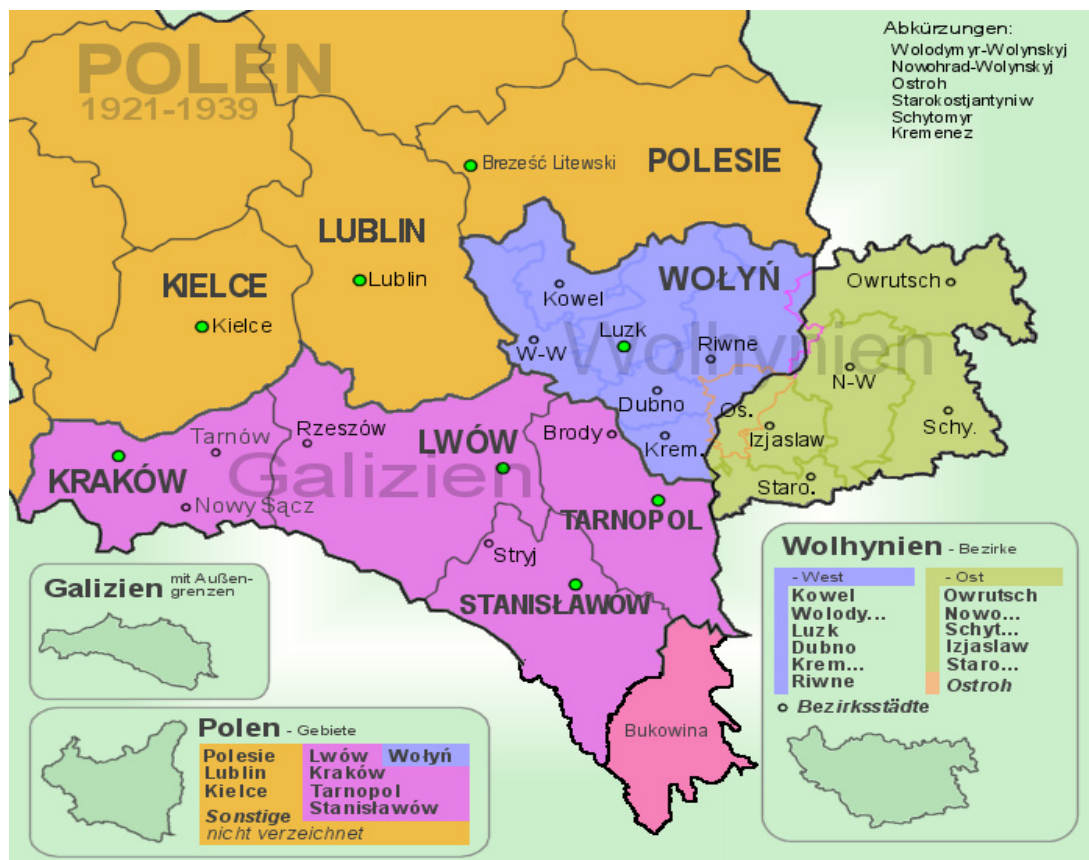
Εικ.10.) Ένωση του Lublin 1569, η έναρξη της Λιθουανοπολωνικής Κοινοπολιτείας και η εγκατάσταση της εκλογικής μοναρχίας.

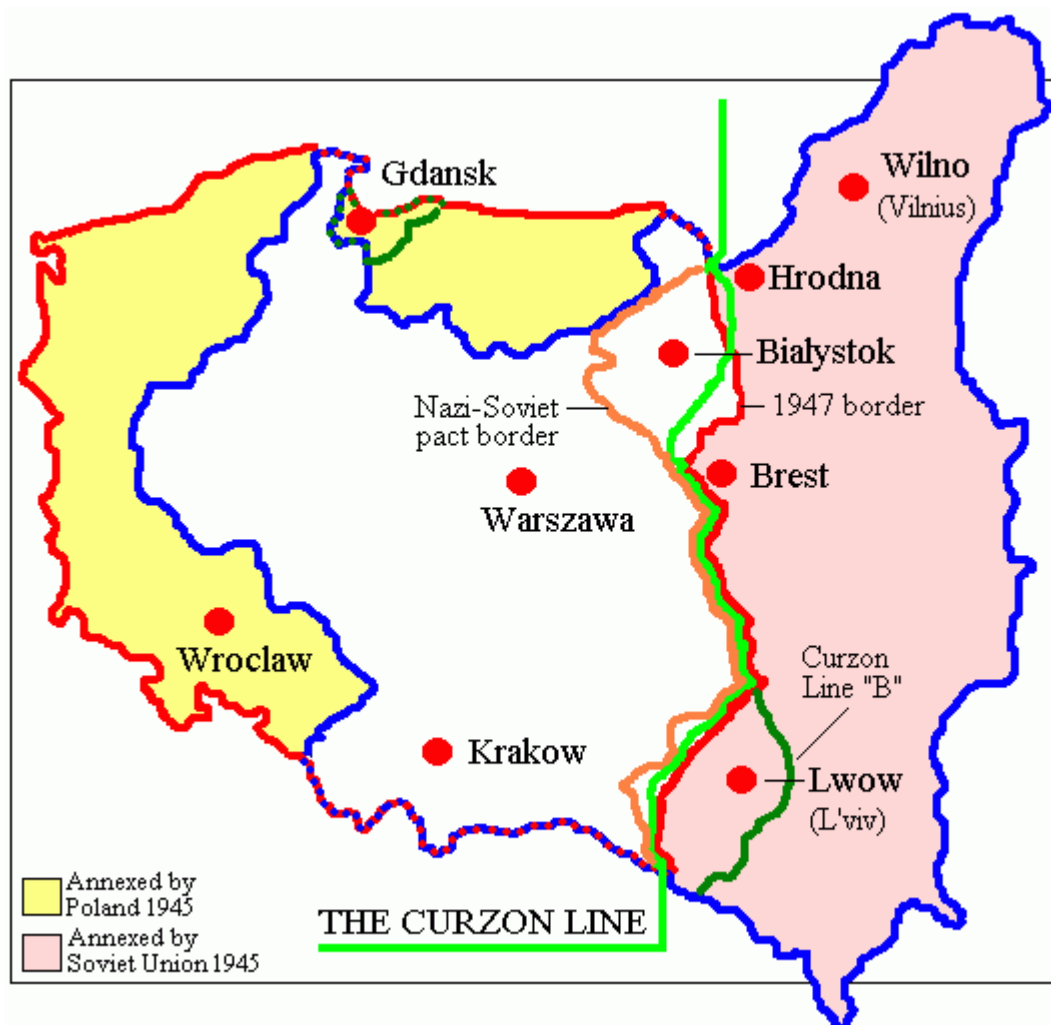
Εικ. 11.) Οι Τρεις Διαμελισμοί της Πολωνίας και η εξαφάνισή της από τον χάρτη, μέχρι την περίοδο της Δεύτερης Δημοκρατίας του 1918.

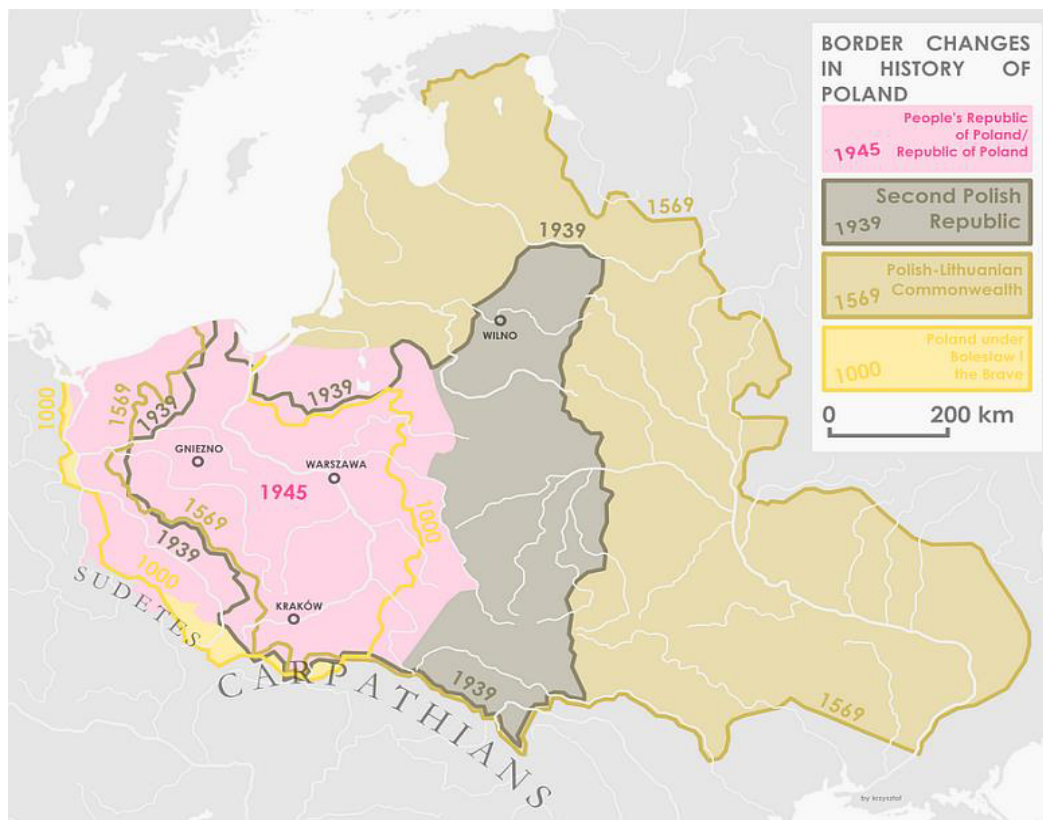
Εικ. 12.) Η Δεύτερη Δημοκρατία της Πολωνίας 1918.

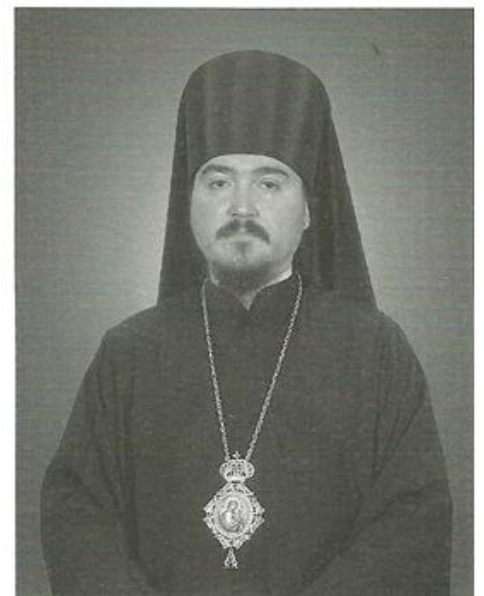
Εικ. 13.) Οι περιοχές της Γαλικίας (Galizien) και της Βολυνίας (Wollynien) που προσαρτήθηκαν στην Πολωνία το διάστημα 1921-1939.

Εικ. 14.) Παλαιότερα και νεότερα σύνορα της Πολωνίας. Περιοχές που προσαρτήθηκαν το 1945: α.) με κίτρινο στην Πολωνία, β.) με ροζ στη Ρωσία.

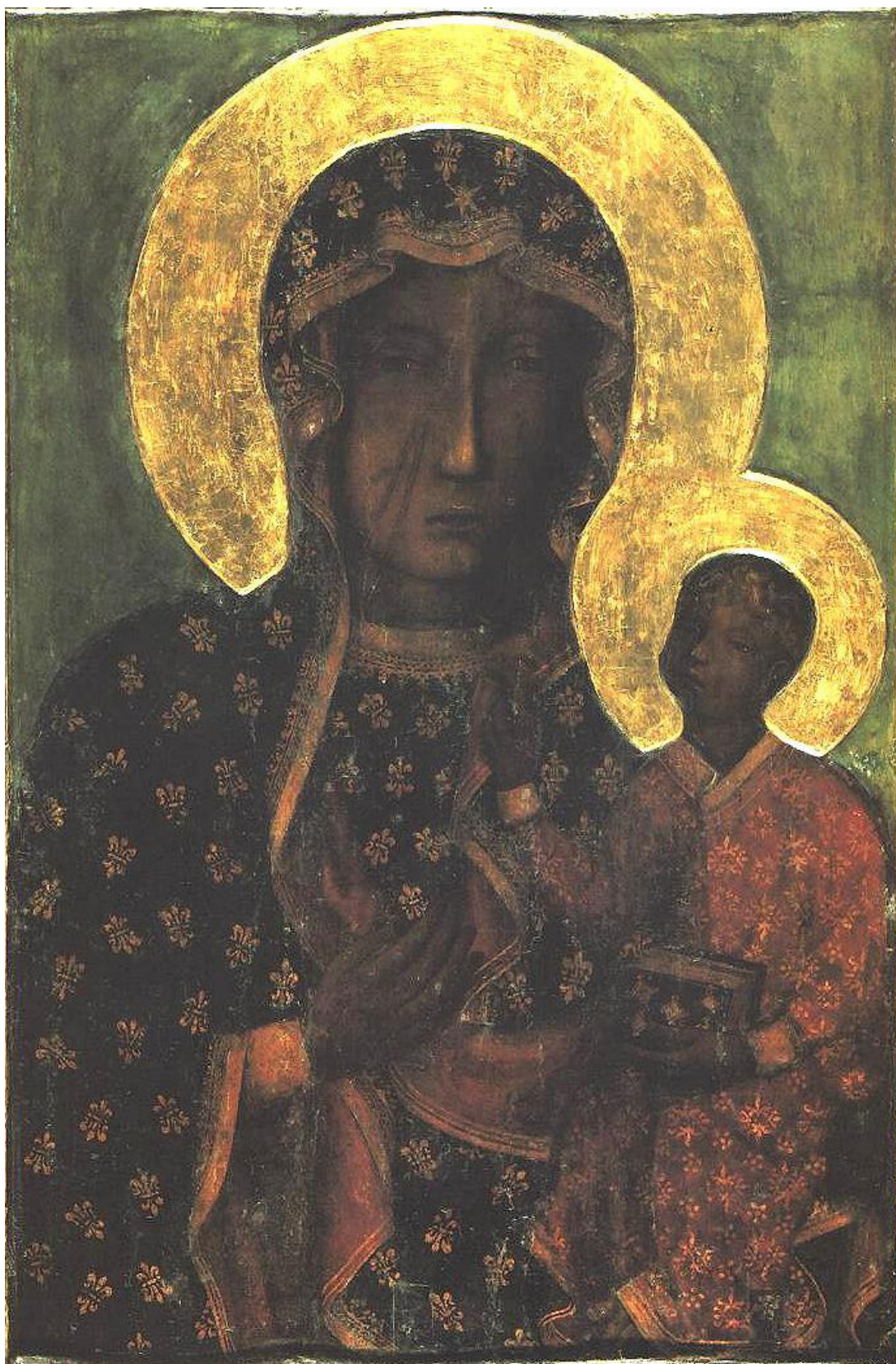
Εικ. 15.) Αλλαγές των συνόρων της Πολωνίας σε διαφορετικές περιόδους:
 α.) Ροζ - 1945, β.) Γκρι - Δεύτερη Δημοκρατία 1939, γ.) Καφέ - Λιθουανοπολωνική Κοινοπολιτεία 1569,
 δ.) Πορτοκαλί – εποχή του Bolesław του Μέγα 1000.

Εικ. 16.α.) Ο Μακαριότατος Μητροπολίτης Βαρσοβίας και πάσης Πολωνίας κ. Σάββας.
 β.) Ο Θεοφιλέστατος Επίσκοπος Σιεμιατίτσε κ. Γεώργιος, ο οποίος και αποφοίτησε το 1999 από την Θεολογική
 σχολή του ΕΚΠΑ του τμήματος Θεολογίας.

Εικ. 17-18.) Φωτογραφίες από το διάσημο προσκύνημα στο Όρος Grabarka το γνωστότερο ορθόδοξο προσκύνημα στην Πολωνία. Η εορτή της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος συνοδεύεται με την μεταφορά των παραδοσιακών ξύλινων σταυρών σαν τάμα προς ίαση. Ο αριθμός των προσκυνητών μπορεί να φτάσει και τις 40.000 ενώ έρχονται ορθόδοξοι και από άλλες χώρες.

Εικ. 19.) Η περίφημη θαυματουργή εικόνα του Ρωμαιοκαθολικού Μοναστηρίου της Czestochowa. Η εικόνα είναι γνωστή ως Μαύρη Παναγία (*Czarna Madonna*) ή *Μήτηρ* Θεού της Τσεστοχόβα (*Matka Boska Czestochowska*) πιθανόν Ρωσικής προέλευσης που από το 1382 βρίσκεται τοποθετημένη στο Μοναστήρι. Για τους Ρωμαιοκαθολικούς οι βυζαντινές εικόνες θεωρούνται ιδιαίτερα θαυματουργές.

Βασιλείου Αντόνιος

antonrestauratorevt@hotmail.com